

Petteri Kölli

**YRITYSVASTUUN
YMMÄRRYS JA ROOLI
INVESTOINNEISSA**
Case: Energia-ala

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Yrityksen laskentatoimi
Pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2019
Ohjaaja: Timo Hyvönen

TIIVISTELMÄ

Petteri Kölli: Yritysvastuun ymmärrys ja rooli investoinneissa

Pro gradu -tutkielma: 77 sivua, 1 liitesivua

Tampereen yliopisto

Yrityksen laskentatoimi

Kesäkuu 2019

Yritysvastuu on vakiinnuttanut paikkansa osana yrityksen liiketoimintaa. Aihealueesta käytävä julkinen sekä akateeminen keskustelu on ollut vilkasta ja tämän voidaan odottaa jatkuvan myös tulevaisuudessa. Yritysvastuuta on lähestytty ja tutkittu monesta eri näkökulmasta. Yhtä yleisesti käytössä olevaa määritelmää käsitteelle ei ole syntynyt. Yritysvastuun saama huomion on kuitenkin johtanut siihen, että yritykset kertovat monipuolisesti vuosikertomuksissa ja vapaaehtoisissa raporteissa yritysvastuun toteutumisesta yrityksen toiminnassa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää kuinka yritysvastuu ymmärretään energia-alan yrityksissä. Lisäksi tavoitteena on tutkia, miten yritysvastuun sisältämä ympäristöulottuvuus vaikuttaa ja huomioidaan yrityksen investointitilanteissa. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, onko yritysvastuulla tunnistettavissa oleva rooli osana yrityksen toimintaa ja investointitilanteita. Tavoitteena on lisätä tietoa tutkittavasta aiheesta, eikä luoda yleistettävää ohjetta siitä, kuinka yritysvastuu tulee ymmärtää ja miten sen sisältämän ympäristöulottuvuuden tulee näkyä osana investointeja. Tutkielma toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineisto kerättiin teemahaastatteluiden avulla. Tutkimusta varten haastateltiin kuutta energia-alalla työskentelevää asiantuntijaa kahdesta eri case-yrityksestä.

Energia-alan yritykset tunnistavat yritysvastuun olevan vahvasti esillä omassa toiminnassa. Yhteiskunnallisen kehityksen takia yritysvastuu nähdään yrityksen toiminnan perusedellytyksenä, eikä panostuksien siihen tunnisteta olevan ristiriidassa yrityksen taloudellisen suorituskyvyn kanssa pitkällä aikavälillä. Yritykset pyrkivät tarkastelemaan ympäristöulottuvuutta ja investointiensa ympäristövaikutuksia myös investointitilanteissa. Energia-alan yritykset omistavat voimalaitoksia, jotka kuuluvat vuonna 2005 käynnistyneen päästökauppajärjestelmän piiriin. Päästökauppajärjestelmä muodostaa tästä syystä näkyvän yritysvastuun ympäristöulottuvuuden teeman ja on mukana vaikuttavana asiana useassa energia-alan investoinnissa.

Tutkimusaineisto kuvaa monipuolisesti energia-alalla olevaa ymmärrystä yritysvastuun käsitteestä ja ympäristöulottuvuuden roolista investointitilanteissa. Yritysvastuuseen liittyvien asioiden voidaan nähdä olevan vahvasti esillä energia-alan yrityksissä ja ympäristöulottuvuudella on tunnistettavissa oleva rooli yrityksen investointitilanteissa.

Avainsanat: Yritysvastuu, investointitilanne, investointipäätöksenteko, ympäristövaikutukset, päästökauppajärjestelmä, energia-ala.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkielman tausta	1
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	3
1.3	Tutkimuksen keskeiset käsitteet	5
1.4	Tutkimuksen rakenne	7
2	YRITYSVASTUU	9
2.1	Yritysvastuun määrittelemisen vaikeus	10
2.1.1	Taloudellinen vastuu	11
2.1.2	Sosiaalinen vastuu	11
2.1.3	Ympäristövastuu	11
2.2	Yritysvastuun historia	12
2.3	Yritysvastuu ja taloudellinen suorituskyky	16
2.4	Yritysvastuu ja strategia	20
2.5	Yritysvastuun puheet ja todelliset teot	22
3	INVESTOINNIT	26
3.1	Reeali-investoinnit	27
3.2	Investointiprosessi	28
3.3	Investointilaskelmamenetelmät ja investointien jälkiseuranta	30
3.4	Ympäristövastuu osana investointeja	33
3.4.1	Päästökauppajärjestelmä	34
3.4.2	Ympäristövaikutukset investointilaskelmissa	36
4	TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	39
4.1	Tutkimusmenetelmä	39
4.2	Laatu ja luotettavuus	40
4.3	Tutkimuksen eteneminen	41
4.4	Aineiston keruu, käsittely ja analysointi	43
4.4.1	Energia-alan esittely	46
4.4.2	Case-yritys A	46
4.4.3	Case yritys B	47
5	ENERGIA-ALAN INVESTOINNIT JA VASTUULLISUUS	48
5.1	Yritysvastuun merkityksen muuttuminen	48
5.2	Investoinneille tyypillisiä ominaisuuksia energia-alalla	51
5.3	Investointilaskelma päätöksenteon tukena	55
5.4	Ympäristövaikutuksien tarkasteleminen	58
5.5	Päästökaupan vaikutus ja huomioiminen investoinneissa	61
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	66
6.1	Yritysvastuun ymmärrys energia-alan yrityksissä	66
6.2	Ympäristöulottuvuus energia-alan investoinneissa	68
6.3	Tutkimuksen kontribuutio ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet	69
	LÄHTEET	71
	LIITE 1: HAASTATTELURUNKO	I

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1 Tutkimuksen tavoitteet	4
Kuvio 2 Yritysvastuun historia	16
Kuvio 3 Yritysvastuun rooli yrityksissä	21
Kuvio 4 Investointiprosessin eteneminen	29
Kuvio 5 Päästöjen leikkaamiseen tähtäävät investoinnit	36
Kuvio 6 Yritysvastuun osa-alueet energia-alalla	50
Kuvio 7 Energia-alan investointien luokittelu	52

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1 Haastateltavat tutkimuksessa	45
Taulukko 2 Case-yrityksien ajatuksia päästökaupasta	65

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Yritysvastuu on näkyvästi esillä nykypäivän yritysmaailmassa ja yrityksien sidosryhmät kiinnittävät entistä enemmän huomiota siihen, että yritykset toimivat sosiaalisesti, ympäristöllisesti ja taloudellisesti vastuullisella tavalla. Esimerkiksi asiakkaat, viranomaiset, osakkeenomistajat, työntekijät, yhteistyökumppanit ja media odottavat yritysvastuun toteutuvan yrityksien toiminnassa. Odotuksien kasvaminen on johtanut siihen, että yritysvastuun saama huomio on lisääntynyt ja yritykset pyrkivät viestiä sidosryhmille yritysvastuun toteutumisesta monipuolisesti erilaisten raporttien avulla. Asiantuntijaorganisaatio KPMG:n vuonna 2017 julkaiseman yritysvastuukyselyn mukaan yritysvastuuseen liittyvistä asioista raportoi noin 75 % kyselyyn vastanneista 4900 keskiuuresta ja suuresta yrityksistä. (Guay, Doh & Sinclair 2004, 125–128; Yritysvastuukysely 2017.)

Yritysvastuusta käyty akateeminen keskustelu on ollut vilkasta 1950-luvulta alkaen ja tämän seurauksena on syntynyt paljon keskenään lähellä olevia teorioita, lähestymistapoja ja määritelmiä. Yritysvastuun tutkimuksen laajuudesta kertoo esimerkiksi De Bakkerin, Groenewegen & Den Hondin (2005) toteuttama tutkimus, jossa he analysoivat yritysvastuusta olevan yli 500 julkaistua artikkelia viimeisen 30 vuoden ajalta. Yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää yritysvastuulle ei ole muodostunut ja aihealueen eri tutkimuksissa yritysvastuu ymmärretään eri tavalla. Yhteistä useiden eri yritysvastuulle annettujen määritelmien välillä on, että niissä tunnistetaan yrityksellä olevan myös sosiaalisia ja ekologisia vastuita taloudellisen vastuun lisäksi (Garriga & Mele 2004, 51). Aihealueen tutkimukselle tyypillinen piirre on kuitenkin vahva sirpaloituminen ja huono vertailtavuus eri tutkimuksien välillä. Yritysvastuun tutkimukseen liittyy vielä suuria kehityskohteita ja ratkaisemattomia kysymyksiä, mistä syystä akateemisen tutkimuksen voidaan nähdä pysyvän mittavana myös tulevaisuudessa.

Yksi eniten huomiota saaneista yritys vastuun tutkimuksen osa-alueista on yritys vastuun ja taloudellisen suorituskyvyn välinen suhde. Tutkimukset ovat päätyneet keskenään ristiriitaisiin lopputuloksiin korrelaation luonteesta ja loppupäätelmät vaihtelevat positiivisen, negatiivisen ja neutraalin yhteyden välillä (McGuire, Sundgren, Schneeweis 1988, 854–856). Koska täydellistä yksimielisyyttä yritys vastuun ja taloudellisen kannattavuuden välisestä yhteydestä ei ole löytynyt, voidaan tämän osaltaan nähdä vähentäneen yrityksen motiivia panostaa yritys vastuuseen voimavaroja. 2000-luvun aikana on kuitenkin vähitellen vakiintunut ajatus, että yritys vastuuseen panostaminen tuo mukanaan myös liiketoiminnallisia hyötyjä yritykselle. Nämä liiketoiminnalliset hyödyt osaltaan auttavat ja mahdollistavat myös paremman taloudellisen kannattavuuden toteutumisen. (Weber 2008, 248–249). Yritys vastuusta on tämän seurauksena kehittynyt entistä enemmän strategiassa huomioitava asia. Kiinnittämällä yritys vastuuseen huomiota pitkällä aikavälillä ja implementoidessaan sen aidosti osaksi strategiaa, mahdollistuvat myös yritys vastuun mukanaan tuomat tuotannolliset, innovatiiviset ja liiketoiminnalliset edut. (Burke & Logsdon 1996.)

Yritysten toteuttaessa pitkän aikavälin strategiaansa on investoinneilla merkittävä rooli. Investoinnit muokkaavat yrityksiä ja antavat suunnan tulevaisuuden liiketoiminnalle. Onnistuneiden investointien avulla yritykset turvaavat kilpailukykynsä, kun taas epäonnistuessaan investoinnit voivat sitoa yrityksiä kannattamattomaan toimintaan useiden vuosien ajaksi (Arnold & Hatzopoulos 2000, 603). Investointipäätökset ovat monimutkainen kokonaisuus yrityksille hallittavaksi ja investointipäätöksiä tehdessään yritysten on tasapainoitava monen huomioon otettavan asian kesken.

Yritykset korostavat vuosikertomuksissaan ja vapaaehtoisissa raporteissaan kuinka yritys vastuulla on tärkeä rooli yritysten toiminnassa. Yritysten itse tuottamat raportit eivät kuitenkaan anna puolueetonta kuvaa yritys vastuun todellisesta toteutumisesta yrityksen toiminnassa. Yritys vastuuseen liittyvien puheiden ja todellisten tekojen välillä onkin tunnistettu olevan eroavaisuuksia (Malsch 2013). Yritys vastuun rooli investointitilanteessa muodostaa tästä syystä mielenkiintoisen ja verrattain vähän huomiota saaneen tutkimusaiheen. Koska yritys vastuu nähdään nykypäivänä entistä enemmän strategisena tekijänä, on loogista ajatella sitä integroitavan myös entistä

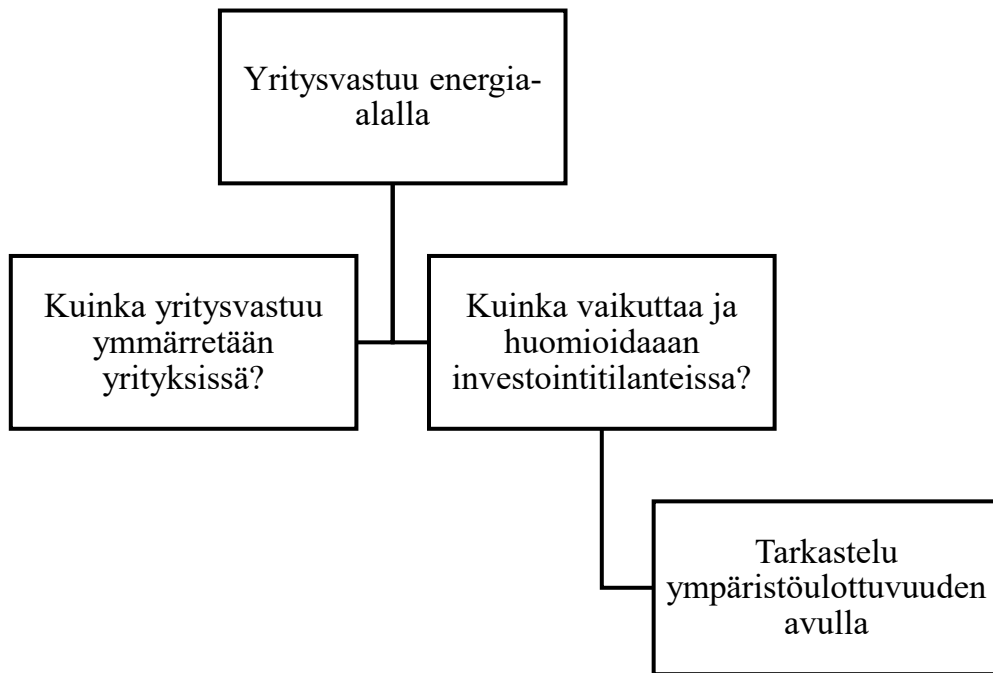
enemmän osaksi pitkän aikavälin päätöksentekoa. Yrityksellä tulisi olla selkeä käsitys siitä, mitä yritysvastuu tarkoittaa ja millainen sen rooli on investointitilanteissa.

Laskentatoimen tuottamalla informaatiolla on merkittävä rooli yritysten tehdessä strategisia päätöksiään. Laskentatoimen rooli ei ole enää historiaan perustuvan tiedon katsomista, vaan tulevaisuuden skenaarioiden mahdollisimman tarkkaa raportoimista, analysoimista ja esittämistä. Yritysvastuun tärkeän rooli voidaan nähdä säilyvän osana yritystoimintaa myös tulevaisuudessa. Tästä syystä on tärkeää myös yrityksen laskentatoimen tuottaman informaation olevan sellaista, että se ottaa yritysvastuu huomioon. Tämän pitää tapahtua myös investointitilanteissa ja yritysten tulee varmistua, että investoinneissa taloudellisen kannattavuuden lisäksi esille nousevat myös yritysvastuun mukanaan tuomat teemat.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa muodostetaan aihealueen aikaisemman kirjallisuuden muodostaman taustateorian sekä laadullisten puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden avulla kuvaus yritysvastuun nykyisestä roolista. Tutkielman tavoitteena on tutkia kuinka yritysvastuu ymmärretään ja kuinka se vaikuttaa yritysten investointitilanteissa. Yritysvastuun roolia investointitilanteessa tarkastellaan yritysvastuun sisältämän ympäristöulottuvuuden avulla.

Tutkimus rajataan case-tutkimuksen avulla tarkastelemaan energia-alaa. Energia-ala on yhteiskunnallisesti erittäin merkittävä, ja samanaikaisesti suuren julkisen tarkastelun alla yritysvastuulliselle toiminnalle. Tilastokeskuksen julkaiseman tilaston mukaan energiasektorin osuus Suomen kasvihuonepäästöistä oli noin 75 % vuonna 2017 (Tilastokeskus 2017). Tutkimukseen osallistuvat case-yritykset omistavat molemmat voimalaitoksia, jotka kuuluvat vuonna 2005 käynnistyneen päästökauppajärjestelmän piiriin (Päästökauppajärjestelmä 2019). Ympäristöulottuvuuden huomioiminen on korostuneessa asemassa energia-alalla, mistä syystä niiden voidaan nähdä olevan tärkeä tarkasteltava asia myös investointitilanteessa. Tutkimuksen keskeisimpiä tavoitteita ilmennetään kuviossa 1.

Kuvio 1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksellisenä lähtökohtana on, että yritys vastuun roolin korostuessa yritys vastuun ja sen sisältämän ympäristöulottuvuuden huomioiminen korostuu strategisessa toiminnassa. Tästä syystä yritysten on luonnollista tarkastella ympäristöulottuvuutta myös investointitapahtumassa, koska tämän avulla yritysten voidaan nähdä pystyvän toteuttaa kestävämpiä investointeja. Tutkielmassa yritys vastuuta ymmärretään käsitteenä, joka voidaan ottaa huomioon investointipäätöksessä monella eri tavalla. Ennen kuin yritys vastuun voidaan ottaa huomioon investointipäätöksenteossa, pitää yrityksessä olla selkeä käsitys siitä, mitä yritys vastuun yrityksen näkökulmasta tarkoittaa. Tutkielman päätutkimuskysymykset muodostuvat tarpeesta tutkia, miten yritys vastuun ymmärretään energia-alan yrityksissä ja millainen on yritys vastuun sisältämän ympäristöulottuvuuden rooli investointitilanteissa.

Tutkielman kaksi päätutkimuskysymystä on:

Miten yritys vastuun ymmärretään energia-alan yrityksissä?

Miten yritys vastuun sisältämä ympäristöulottuvuus vaikuttaa energia-alan yritysten investointitilanteissa?

1.3 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Tässä alaluvussa käsitellään tutkielman kannalta oleelliset käsitteet. Tutkielman kannalta tärkeimmät käsitteet käydään kappaleessa läpi lyhyesti ja käsitteitä määritellään tarkemmin tutkielman teoriaosuuden yhteydessä.

Yritysvastuu (Corporate Social Responsibility)

Euroopan komission määritelmän mukaan yritysvastuullisessa toiminnassa yritykset integroivat sosiaalisia - ja ympäristöllisiä ulottuvuuksia osaksi liiketoimintaansa ja toimivat sidosryhmiensä kanssa läpinäkyvässä vuorovaikutuksessa vapaaehtoisesti. Määritelmän mukaan yritysvastuu on konsepti, jossa yritykset ovat sitoutuneet toimimaan kestävämmän, tasa-arvoisemman ja paremman tulevaisuuden puolesta. (Euroopan komissio 2019.)

Investoinnit

Investoinneista päättäminen on yksi keskeisimmistä keinoista yrityksen strategian toteuttamisessa ja merkittävä osa yrityksen pitkän aikavälin kilpailukykyä. Yksinkertaistetusti investoinnit ovat rahan käyttöä, jonka tarkoituksena on suuremman tulon mahdollistuminen tulevaisuudessa. Onnistuessaan investointi parantaa yrityksen kilpailukykyä, kun taas epäonnistuessaan ne sitovat yrityksen resursseja ei-tehokkaaseen käyttöön. (Arnold & Hatzopoulos 2000, 603.)

Investointiprosessi

Investointitilanteen etenemistä organisaation sisällä lähestytään yleensä vaiheittain etenevän prosessimallin avulla. Investointikirjallisuuteen on syntynyt useita investointiprosessia käsitteleviä malleja. Tyypillisiä prosessin vaiheita, jotka toistuvat eri malleissa ovat investointimahdollisuuden tunnistaminen, sopivien investointikohteiden etsintä, informaation hankinta, investointikohteen valitseminen, rahoituskysymysten ratkaiseminen ja investointiprojektin toteutus. (Järvenpää, Lämsiluoto, Partanen & Pellinen 2010, 377.)

Investointilaskelmat

Eri investointivaihtoehtojen vertailemisessa ja lopullisen investointivalinnan tekemisessä on investointilaskelmilla tärkeä rooli. Investointilaskelmien tarkoituksena on auttaa yrityksen johtajia päättämään investointivaihtoehtojen joukosta lopullinen toteutettava investointi, joka mahdollistaa suurimmat mahdolliset tuotot yrityksen hyväksymän riskin rajoissa (Verbeeten 2006, 108). Yleisiä investointilaskelmamenetelmiä ovat esimerkiksi nettonykyarvo (Net Present Value, NPV), sisäisen korkokannan menetelmä (Internal Rate of Return, IRR), pääoman tuottoastemenetelmä (Accounting Rate of Return, ARR) ja takaisinmaksuajan menetelmä (payback period). (Alkaraan & Northcott 2006, 151.)

Ympäristöinvestointi

Ympäristöinvestoinnilla tarkoitetaan pitkävaikutteista investointia, josta ennakoitaan tulevaisuudessa aiheutuvan etua ympäristön kestävyydelle tai yrityksen ympäristösuorituskyvylle. Ympäristöinvestointien avulla yritys voi pyrkiä negatiivisten ympäristövaikutusten ennaltaehkäisemiseen tai vähentämiseen. Investointi voi olla luonteeltaan negatiivisia ympäristövaikutuksia eliminoiva tai positiivisia ympäristövaikutuksia aikaansaava. Ympäristöinvestoinneiksi luokiteltujen investointien määrän voidaan nähdä lisääntyneen yritysvastuun merkityksen korostuessa. Motivaationa ympäristöinvestointien taustalla voi olla esimerkiksi pyrkimys parantaa yrityksen mainetta, lain edellyttämä pakko tai investoinnin mahdollistamat kustannussäästöt. (Maxwell & Decker 2006, 425.)

Ympäristöinvestoinnit ovat erittäin näkyvästi esillä tällä hetkellä myös energia-alalla. Tutkielma tarkastelee energia-alan investointitilanteita ja kuinka ympäristöulottuvuus vaikuttaa näissä. Se kutsutaanko näitä investointeja ympäristöinvestoinneiksi vai energia-alalla toteutettavaksi normaaleiksi tuotannollisiksi investoinneiksi ei ole tutkimuksen kannalta merkittävää.

Päästökauppajärjestelmä

Energia-alalla yritysten kasvihuonepäästöt ja etenkin hiilidioksidipäästöt ovat suuren tarkkailun ja keskustelun kohteena tällä hetkellä. Energia-alan yritykset kuuluvat vuonna 2005 käynnistyneen Euroopan laajuisen päästökauppajärjestelmän piiriin.

Päästökauppajärjestelmän tarkoituksena on teollisuus- ja energiatuotantolaitoksien sekä nykyään myös Euroopan talousalueen sisäisen lentoliikenteen kasvihuonepäästöjen vähentäminen. Ideana on hinnoitella yritysten kasvihuonepäästöt ja yritykset tarvitsevat jokaista päästämäänsä päästöyksikköä kohden yhden päästöoikeuden. Järjestelmä on globaalisti suurin päästökauppajärjestelmä ja sen piiriin kuuluu noin 11 000 laitosta. Järjestelmässä on osallisena 31 maata ja se kattaa noin 45 prosenttia Euroopan kasvihuonepäästöistä. (Päästökauppajärjestelmä 2019.)

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu kuudesta pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimuksen aihealue, tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys. Luvussa esitellään myös keskeisimpiä käsitteitä ja tutkielman rakenne. Johdantoluvun jälkeen tutkimuksessa on kaksi teorialukua.

Tutkimuksen toinen luku on teorialuku yritysvastuusta. Luvussa esitellään yritysvastuun määrittämisen liittyvää keskustelua ja kolmea yritysvastuun sisältämää ulottuvuutta. Luvussa käydään läpi myös yritysvastuun historiaa, yritysvastuun ja taloudellisen suorituskyvyn välistä yhteyttä ja yritysvastuun nykypäiväistä strategista roolia. Yritysvastuuta käsittelevän teorialuvun lopussa tarkastellaan yritysvastuuseen liittyvää puheiden ja todellisten tekojen välistä eroavaisuutta.

Tutkimuksen kolmas luku on teorialuku investoinneista. Luvun alussa tarkastellaan reaali-investointien tyypillistä luokittelua. Tämän jälkeen luvussa käsitellään investointiprosessia ja investointilaskelmia. Luvussa käsitellään myös aikaisempaa kirjallisuutta siitä, kuinka ympäristöulottuvuus voidaan ottaa huomioon investoinneissa. Investointeja käsittelevän teorialuvun lopussa esitellään päästökauppajärjestelmää ja tarkastellaan ympäristövaikutusten sisällyttämistä osaksi investointilaskelmia. Tutkimuksen neljännessä luvussa esitetään tutkimuksen metodologia. Luvussa käydään läpi tutkimusmenetelmä, tutkimuksen laatu ja luotettavuus, tutkimusprosessin eteneminen ja aineiston keruu, käsittely ja analysointi. Neljäs luku sisältää myös energia-alan ja case-yritysten esittelyt.

Viides luku pitää sisällään analyysin tutkimuksen aineistoista ja tutkimustuloksista. Luvussa käsitellään tutkimuksessa muodostetun aineiston avulla esille nousseita ajatuksia yritys vastuusta ja kuinka ympäristöulottuvuus vaikuttaa investoinneissa energia-alalla. Tutkimuksen kuudennessa eli viimeisessä luvussa analysoidaan aineistoa jo aikaisemmin esitettyyn kirjallisuuteen perustuen sekä vastataan tutkielman tutkimuskysymyksiin. Lisäksi luvussa mietitään mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Kuudennen luvun ja lähdeluettelon jälkeen tutkielman liitteenä on aineiston keräämisessä käytetty haastattelurunko.

2 YRITYSVASTUU

Sidosryhmät odottavat yrityksen panostavan yritys vastuulliseen toimintaan ja yritys vastuusta on tämän seurauksena muodostunut merkittävä yrityksen maineeseen ja kilpailukykyyn vaikuttava tekijä. Lukuisat eri organisaatiot sijoittavat yrityksiä paremmuusjärjestykseen sen mukaan, kuinka yritys vastuun nähdään toteutuvan yrityksissä. Yritykset ovat vastanneet sidosryhmien kasvaneisiin odotuksiin alkamalla kertoa yritys vastuun toteutumisesta esimerkiksi vuosikertomuksissaan ja valmistelemalla vapaaehtoisia raportteja aiheeseen liittyen. (Porter & Kramer 2006, 1-5.)

Yritys vastuuta on tutkittu runsaasti ja yhtä selkeää määritelmää on yritetty löytää. Tässä ei ole kuitenkaan onnistuttu, vaan yritys vastuu ymmärretään eri tavalla sekä akateemisessa keskustelussa tutkijoiden, että toisaalta yritys maailmassa eri yritysten välillä (Dahlsrud 2008, 1). Epäselvyyttä määritelmästä on ollut myös Suomessa ja aihealuetta käsittelevissä suomalaisissa tutkimuksissa on päällekkäin käytetty esimerkiksi sanoja yritys vastuu, yhteiskuntavastuu, hyvä yritys kansalaisuus ja kestävä kehityksen mukainen yritystoiminta (Harmaala & Jallinoja 2012, 16).

Tarkan määritelmän puuttumisen voidaan nähdä mahdollistavan yrityksille tilanteen, jossa ne ymmärtävät yritys vastuun yritykselle itselle suotuisimmalla tavalla. Määritelmän täsmällisestä puuttumisesta huolimatta lisääntynyt keskustelu yritysten vastuullisuudesta on johtanut siihen, että yritysten on ollut välttämätöntä integroida vastuullisuus jollakin tasolla osaksi liiketoimintaa. Vaikka yritys vastuulle ei ole muodostunut yhtä selkeää määritelmää, on yhteiskunnallinen kehitys ajanut yrityksiä tarkastelemaan vastuullisuuteen liittyviä kysymyksiä.

2.1 Yritysvastuun määrittelymisen vaikeus

Tutkimalla aiempaa akateemista keskustelua voidaan huomata kuinka paljon määritelmät ja näkökulmat vaihtelevat tutkijasta ja tutkimuksesta riippuen. Milton Friedman (1970) ymmärsi yrityksen toimivan vastuullisesti, kun se tuottaa voittoa osakkeenomistajilleen. Friedman lähestyi yrityksen vastuuta klassisen talousteorian näkökulmasta, jonka mukaan yrityksen tarkoituksena on yksinkertaisesti osakkeenomistajien varallisuuden kasvattaminen. Toisessa saman aikakauden artikkelissa Keith Davis (1973) määritteli yritysvastuullisesti toimivan yrityksen puolestaan sellaiseksi, joka katsoo toiminnassaan yli taloudellisten, teknisten ja laillisten ulottuvuuksien. Vaikka edellä esitellyt näkökulmat esittävät keskustelun eräänlaisia ääripäitä, voidaan näitäkin esimerkkejä tarkastelemalla huomata, kuinka paljon näkemykset yritysvastuusta vaihtelevat jo varhaisemmassa akateemisessa keskustelussa.

Puolueettoman ja yleisesti hyväksytyn määritelmän kehittäminen yritysvastuulle on haastavaa. Dahlsrudin (2008,2) mukaan yhden selkeän määritelmän syntymisen yritysvastuulle onkin epätodennäköistä. Van Marrewijk (2003, 96) puolestaan näkee, että selkeän määritelmän puuttuminen asettaa yritykset hankalaan asemaan, sillä jää yritysten tehtäväksi määrittellä mitä yritysvastuu pitää sisällään. Universaalin määritelmän puuttuessa, henkilökohtaiset preferenssit ja yrityksen erityislaatuiset tilanteet voivat vaikuttaa siihen, kuinka ne ymmärtävät yritysvastuun.

Carroll (1999) esitteli ja analysoi yli 25 näkyvyyttä saanutta määritelmää yritysvastuulle. Osa näistä määritelmistä tarkastelee yritysvastuuta laajemmasta näkökulmasta kuin toiset, mutta myös samankaltaisuuksia on löydettävissä eri määritelmien välillä. Dahlsrud (2008, 6) nostaa esille, että on tärkeää huomata useiden yritysvastuun määritelmien välillä olevan myös paljon yhdistäviä tekijöitä. Yleinen lähtökohta yritysvastuun tarkastelemiseen on ollut jakaa se kolmeen erilliseen vastuun osa-alueeseen: taloudelliseen -, sosiaaliseen - ja ekologiseen vastuuseen.

2.1.1 Taloudellinen vastuu

Taloudellinen vastuu käsittelee sitä, kuinka yrityksen luoma taloudellinen lisäarvo jakaantuu yrityksen ja sen sidosryhmien välille. Yleisimpiä konkreettisia esimerkkejä yrityksen taloudellisesta vastuusta ovat palkkojen maksu työntekijöille, ostot toimittajilta, verojen maksu ja osingon maksaminen omistajille (Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 17). Yrityksen aiheuttamat taloudelliset vaikutukset voivat olla luonteeltaan myös välillisiä. Välillinen taloudellinen vastuu on mukana esimerkiksi toimintojen sijoittamispäätöksiin liittyvissä valinnoissa. Kun yritys päättää uuden tehtaan sijoittamisesta, voi sillä olla merkittävät välilliset taloudelliset vaikutukset lähialueen taloudelliseen kehitykseen. (Rohweder 2004, 98.)

2.1.2 Sosiaalinen vastuu

Sosiaalinen vastuu pitää sisällään esimerkiksi työntekijöiden kohtelemiseen liittyviä kysymyksiä, kuten työntekijöiden kulttuurin, vapauden ja arvojen kunnioittamista. Yrityksellä on työntekijöistensä huolehtimisen lisäksi sosiaalinen vastuu myös palveluistaan ja tuotteistaan. Kuten taloudellisen vastuun ulottuvuus, myös sosiaalinen vastuu on mukana välillisesti yrityksen investointipäätöksissä. Globaalit monikansalliset yritykset ottavat kantaa hyvinvoinnin alueelliseen kehittymiseen suurien investointien välityksellä. Yritysten yksi sosiaalisen vastuun keinoista on tukea paikallisuutta toiminnassaan ja yritykset voivat pyrkiä valitsemaan yhteistyökumppaneiksi paikallisia toimijoita yrityksen lähialueilta. (Jenkins & Yakovleva 2006, 273; Rohweder 2004, 98.)

2.1.3 Ympäristövastuu

Ympäristön kestävyys turvaaminen on ajankohtainen osa-alue yritys vastuukeskustelussa, ja yksi merkittävimpiä kysymyksiä globaalilla tasolla ratkaistavaksi. Makrotasolla tarkasteltuna maapallon ekosysteemillä on käännekohta, jonka ohitettua se ei voi palata enää entiselleen (IPCC 2018). Viimeisen vuosikymmenen aikana yritykset ovat alkaneet kiinnittää huomiota entistä enemmän

ympäristövaikutuksiinsa ja resurssiensa energiatehokkaaseen käyttöön (Buysse & Verbeke 2003). Ympäristövastuun käsite kattaa ympäristöongelmien ja -riskien hallintaa sekä luonnonvarojen kestävästä käytöstä. Kestävä käyttö pitää sisällään ilman, veden ja maaperän suojelua, luonnon monimuotoisuuden turvaamista ja ilmaston muutoksen ehkäisemistä. Yritykset ovat alkaneet sitoutua ympäristövastuun toteutumiseen koko yrityksen tuotteen elinkaaren ajalta ja läpi yrityksen toimitusketjun. (Rohweder 2004, 99.)

Yrityksien toiminnalla on mittavia vaikutuksia ympäristöön, jonka vuoksi niiden täytyy proaktiivisesti tarkastella kuinka pienentää negatiivisia ja suurentaa positiivisia ympäristövaikutuksia. Motiiveina tähän toimivat esimerkiksi lain asettamat vaatimukset, kustannussäästöt tai parempien suhteiden muodostaminen yrityksen sidosryhmien kanssa (Babiak & Trendafilova 2010, 17). Yrityksien toiminta ympäristövastuuseen liittyen on mennyt entistä enemmän suuntaan, jossa yritykset ovat siirtyneet pelkästä ympäristöulottuvuuden tunnistamisesta sen esittämiseen numeromuodossa (Jenkins & Yakovleva 2006, 273). Tämän voidaan nähdä olevan kaivattu kehityssuunta. Numeromuodossa olevan ympäristöinformaation voidaan nähdä helpottavan ympäristöasioiden huomioimista osana päätöksentekoa. Lisäksi ympäristöasioiden numeromuotoinen esittäminen helpottaa sidosryhmien suorittamaa ympäristövastuun toteutumisen seurantaa. (Yritysvastuukysely 2017.)

2.2 Yritysvastuun historia

Yritysvastuuta lähestytään tutkimuksessa käsitteenä, jossa yritykset ovat integroineet sosiaalista -, ympäristöllistä - ja taloudellisesta vastuuta osaksi liiketoimintaansa. Aihealue on nykypäivänä suuren huomion kohteena. Aina näin ei ole ollut ja yritysvastuu on kulkenut läpi värikkään historian ja muovautunut vahvasti eri vuosikymmeninä esillä olleiden näkökulmien ja uuden informaation mukana. Carroll (1999, 268) toteaa, että yritysten vastuullisuuteen liittyvät kysymykset ovat olleet yritysmaailmassa esillä yli vuosisadan, mutta akateeminen kirjallisuus on muodostunut pääsääntöisesti 1950-luvulta alkaen. Tutkimuksen suuren määrän takia kaiken kirjallisuuden ja tutkimustuloksien läpikäyminen on mahdotonta. Tässä kappaleessa tarkastellaan paljon näkyvyyttä saaneita

aihealueen tutkimuksia 1950-luvulta alkaen kronologisessa järjestyksessä. Yritysvastuun historian läpikäyminen auttaa lukijaa ymmärtämään, kuinka yritysvastuusta on asteittain muodostunut merkittävä yritysten toimintaan vaikuttava tekijä.

Ennen eri vuosikymmenien tutkimuksen tarkempaa läpikäymistä tarkastellaan Murphyn (1978) jaottelua yritysvastuun neljästä aikakaudesta. Aikakautta ennen 1950-lukua Murphy kutsuu *hyväntekeväisyyden aikakaudeksi*, koska yritykset ymmärsivät heitä koskevan vastuullisuuden pääsääntöisesti hyväntekeväisyyden välityksellä tapahtuvaksi toiminnaksi. Aikakautta vuosien 1953–1967 välissä Murphy nimeää puolestaan *tietoisuuden aikakaudeksi*. Näiden vuosien aikana tietoisuus liittyen yritysten vastuuseen kasvoi merkittävästä uuden informaation mukana. 1968–1973 välinen aikakausi on Murphyn jaottelussa *ongelmiin puuttumisen aikakausi*, jolloin yritykset alkoivat kiinnittää huomiota laajojen yhteiskunnallisten ongelmiin ehkäisemiseen. 1974 alkanutta aikakautta Murphy nimeää *reagoinnin ja seuraamisen aikakaudeksi*. Aikakaudelle tyypillistä on ollut, että yritykset ovat alkaneet kiinnittää entistä laajemmin huomiota yritysvastuuseen ja siihen, kuinka yritysvastuu implementoidaan taloudellisesti kannattavalla tavalla osaksi yritystoimintaan.

Akateemisen keskustelun yritysvastuusta voidaan nähdä alkaneen 1950-luvulla. Yksi aihealueen ensimmäisistä merkittävistä julkaisuista oli Howard R. Bowenin vuonna 1953 julkaisema kirja *Social Responsibilities of The Businessman*. Kirjassa Bowen käsitteli suurien yritysten merkittävyyttä ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan. Kirja ei suoranaisesti käsittele yritysvastuuta, mutta toimi eräänlaisena lähtölaukauksena keskustelulle yritysten vastuullisuudesta. Carrollin (1999) mukaan Bowenin kirja on niin merkittävä, että sitä voidaan pitää alkuna modernin yritysvastuun historialle. (Carroll 1999, 269–270; Rahmanin 2011, 167).

Keskustelu liittyen yritysvastuuseen laajentui merkittävästi 1960-luvulla ja tutkijoiden mielenkiinto kääntyi määritelmän kehittämiseen. On mielenkiintoista huomata, että yritysvastuulle on yritetty muodostaa selkeää määritelmää 1960-luvulta saakka ja tuo keskustelu on käynnissä vielä nykypäivänäkin. Keith Davis oli yksi aikakauden merkittäviä tutkijoita ja määritteli (1960) yritysvastuun teoiksi, joissa otetaan huomioon muutkin intressit kuin yrityksen taloudelliset tai tekniset. Davis oli myös ensimmäisiä

tunnistamaan mahdollisuuden korrelaatiosta yritysvastuun ja pitkän aikavälin kannattavuuden välillä. Huomionarvoista Davisin ajatuksissa on, että ne olivat aikakauden yleisiä ajatuksia edellä ja hänen esille nostama näkemys korrelaatiosta taloudellisen kannattavuuden ja yritysvastuun välillä yleistyi tutkimusaiheena vasta myöhemmin. (Carroll 1999, 270–271; Davis 1960, 70–71; Moura-Leite & Padgett 2011, 528.)

1970-luvulle siirryttäessä yksi merkittäviä yritysvastuuta käsitteleviä kirjoja oli Harold Johnsonin (1971) kirjoittama *Business in Contemporary Society: Framework and Issues*, missä Johnson esitteli muiden antamia aikaisempia näkemyksiä yritysvastuusta. Johnson muodosti myös oman näkemyksenä yritysvastuusta. Hänen mukaansa yritysvastuullisesti toimivissa yrityksissä otetaan huomioon monien eri sidosryhmien ajatukset. Johnsonin mukaan yritys ei tavoittele pelkästään suurempia voittoja osakkeenomistajille, vaan ottaa huomioon myös muut sidosryhmät päätöksenteossaan. 1970-luvulla yritykset alkoivat vähitellen ohjata entistä enemmän voimavaroja yritysvastuun toteutumiselle. Yrityksien toimintaan osaltaan vaikuttivat monet uudet lainsäädäntöaloitteet, jotka edellyttivät yrityksiltä entistä vastuullisempia organisaatiomekanismeja liittyen ympäristöön, tuoteturvallisuuteen, syrjintään ja työntekijöiden turvallisuuteen. (Carroll 1999, 273–274; Carroll 2008, 28–34; Johnson 1971, 50–73; Moura-Leite & Padgett 2011, 531.)

1980-luvulla yritysvastuun määritelmä laajentui entisestään ja monia rinnakkaisia käsitteitä syntyi. Esimerkiksi Freeman (1984) julkaisi sidosryhmäteoriaa käsittelevän klassikkokirjan *Stakeholder theory and Business Ethics*. Vaikka kirja luokitellaan strategian osa-alueeseen kuuluvaksi, on sillä ollut tärkeä rooli myös yritysvastuun historiassa. 1980-luvulla julkaistut tutkimukset käsitelivät yritysvastuuta monesta eri näkökulmasta ja yhden tutkimuksia hallinneen teeman esille nostaminen on tästä syystä vaikeaa. (Carroll 2008, 34–36.)

1990-luvulta alkaen yritysvastuusta on tullut konseptina melkein kaikkien instituutioiden universaalisti hyväksymä ja tukema (Moura-Leite & Padgett 2011, 533). Boli & Hartsuiker (2001) raportissa (ks. Lee, 2008, 54) analysoitiin 500 suurimman yhdysvaltalaisen yrityksen vuosikertomuksia vuosina 1977 ja 1990. Vuonna 1977 alle puolet yrityksistä mainitsivat yritysvastuusta vuosikertomuksissaan. Vuonna 1990

yritysvastuuta käsittelevien yritysten määrä oli noussut jo 90 %. 1990-luvulla internet ja muut uudet teknologiat edistivät yritysvastuun roolin kasvamista. Vastuullisuuden laiminlyöminen ja erilaisien yritysskandaalien leviäminen suuremman yleisön tietoisuuteen oli mahdollista uusien teknologioiden välityksellä (Moura-Leite & Padgett 2011, 534). Globaalin verkostotalouden aikakautena yritysvastuun hallinta kokonaisuutena onkin korostunut. 1990-luvun aikana yritykset alkoivat perustaa erillisiä osastoja työskentelemään yritysvastuun parissa ja itsenäisiä kansalaisjärjestöjä syntyi valvomaan yritysvastuun toteutumista yritysten toiminnassa. (Carroll 2008, 39.)

Yritysvastuu on vakiinnuttanut asemaansa entisestään 2000-luvun aikana. Entistä enemmän huomiota on alettu kiinnittää siihen, mitä organisaatiot kertovat yritysvastuusta vuosikertomuksissaan ja kuinka nämä lupaukset toteutuvat myös käytännössä. 2000-luvun aikana yritysvastuusta raportoinnista on tullut pakollista monissa maissa ja organisaatiot julkaisevat myös vapaaehtoisia raportteja liittyen yritysvastuun toteutumiseen. (Rahman 2011, 171–173.) Alapuolelle oleva kuvio 1 havainnollistaa, kuinka yritysvastuu on 1950-luvulta alkaen kehittynyt vuosikymmenittäin nykyiseen merkittävään asemaan.

Kuvio 2 Yritysvastuun historia (mukaillen Carroll 2008; Moura-Leite & Padgett 2011)

2.3 Yritysvastuu ja taloudellinen suorituskyky

Sidosryhmät odottavat entistä enemmän panostuksia yritysvastuulliselle toiminnalle. Taloudellinen kannattavuus on yritystoiminnan jatkuvuuden perusedellytys, mistä syystä panostukset yritysvastuulliseen toimintaan eivät saa olla ristiriidassa tämän kanssa. Yritysvastuun ja taloudellisen kannattavuuden välinen suhde on kiistanalainen ja paljon huomiota kerännyt aihealue yritysvastuun tutkimuskentältä.

Margolishin ja Walshin (2003,273) artikkeli paljastaa vuosina 1972–2002 ilmestyneen 127 tutkimusta, joissa tutkitaan yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välistä yhteyttä. Valtaosa yhteyttä käsitelleistä tutkimuksista on tehnyt johtopäätöksen siitä, että

yritysvastuun ja taloudellisen kannattavuuden välinen yhteys on joko neutraali tai positiivinen. Yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välistä positiivista korrelaatiota tutkimukset selittävät esimerkiksi sillä, että panostukset yritysvastuuseen nostavat yrityksen mainetta sen sidosryhmien keskuudessa. Parantunut maine lisää puolestaan yrityksen asiakastytyvääisyyttä, mikä mahdollistaa yrityksen kannattavuuden parantumisen. Yritysvastuuseen panostaminen on tutkimuksissa nähty johtavan lisäksi myös henkisen pääoman kehittymiseen, innovatiivisuuden lisääntymiseen ja yrityskulttuurin parantumiseen (Surroca, Tribó & Waddock 2010, 482).

Osa yritysvastuun ja taloudellisen kannattavuuden välistä suhdetta käsittelevistä tutkimuksista on kuitenkin tullut loppupäätökseen, että yritysvastuulle kohdennetut kustannukset voivat olla suuria verrattuna sen avulla saavutettuihin taloudellisiin hyötyihin osake- tai tuotemarkkinoilla. Vogel (2006,12–13) nostaa esille, että ristiriitaiset tutkimustulokset voivat saada yritysvastuun piirissä työskentelevät henkilöt kyseenalaistamaan yritysvastuun liiketoiminnallisen motiivin. Osa yrityksistä on aikaisemmin jättänyt kasvaneen sidosryhmien paineen pienemmälle huomiolle vedoten siihen, että panostukset eivät ole korrelaatioissa yrityksen perimmäisen tavoitteen kanssa maksimoida osakkeenomistajien varallisuus. Epävarmuus yritysvastuuseen panostamisen taloudellisista vaikutuksista on jättänyt yritysten johtohenkilöitä haastavaan tilanteeseen. (McWilliams & Siegel 2000, 603.)

Yritysvastuuseen panostaminen tuo mukanaan lisäkustannuksia. Nämä kustannukset voivat olla luonteeltaan kertaluonteisia tai jatkuvia. Yritysvastuun aiheuttamista kustannuksista esimerkkejä on uuden ympäristöystävällisin kaluston ostaminen tai tarkempien turvasääntöjen implementointi osaksi yrityksen toimintaa. Koska yritysvastuu aiheuttaa kustannuksia, tulee sen lähtökohtaisesti mahdollistaa myös suuremmat tuotot tulevaisuudessa. Yrityksen ei pitkällä aikavälillä kannata panostaa vapaaehtoisesti resursseja toimintaan, jonka aiheuttamat kustannukset ovat merkittävästi sen aiheuttamia tuottoja suuremmat. (Tsoutsoura 2004, 5-6.)

Yritysvastuun on tunnistettu tuovan mukanaan paljon liiketoiminnallisia hyötyjä ja tästä syystä olevan myös osakkeenomistajien intressien mukaista. Suurimpana ongelmana voidaan nähdä olevan se, että yritysvastuun aiheuttamat liiketoiminnalliset hyödyt voivat

näkyä vasta pitkällä aikavälillä, kun taas yritysvastuun aiheuttamat kustannukset tulevat maksettavaksi yritykselle ja sen omistajille välittömästi. Weber (2008, 248–249) listasi artikkelissaan yritysvastuun mukanaan tuomia liiketoiminnallisia hyötyjä. Weberin esille nostamat viisi suurinta hyötyä ovat:

1. Yritysvastuulla on positiivinen vaikutus yrityksen maineeseen ja imagoon sidosryhmien silmissä.
2. Työntekijöiden motivaatio ja sitoutuminen organisaatiota kohtaan lisääntyy. Lisäksi uusien työntekijöiden rekrytointi voi helpottua.
3. Yritys voi saavuttaa kustannussäästöjä esimerkiksi materiaalisäästöjen tai pienentyneen regulaation välityksellä.
4. Yrityksen tuotot voi lisääntyä esimerkiksi parantuneen brändikuvan seurauksena tai uuden vastuullisemman tuotteen kehittämisen välityksellä.
5. Vastuullisuuteen liittyvät yritysriskit pienenevät.

Weberin listaa tarkastellessa voidaan todeta yritysvastuulla olevan sekä rahallisia että ei-rahallisia liiketoiminnallisia hyötyjä. Rahallisia hyötyjä ovat esimerkiksi tuottojen lisääntyminen, kustannuksien vähentyminen ja brändin arvon kasvaminen. Weberin listauksesta tärkeää on huomata, että sen mukaan yritysvastuu voi mahdollistaa myös kustannussäästöjä. Yritysvastuuseen liittyvät kustannukset ovatkin moninainen asia yrityksille. Toisaalta panostukset yritysvastuuseen lisäävät yrityksen kustannuksia investointien välityksellä, mutta nämä investoinnit voivat myös mahdollistaa kustannussäästöt tulevaisuudessa. Ei-rahallisista hyödyistä Weberin (2008,248–249) listauksessa esimerkkinä on parantunut työntekijöiden motivaatio. Myös ei-rahallisista hyödyistä voi aiheutua taloudellisia hyötyjä, mutta nämä hyödyt eivät ole yhtä helposti määriteltävissä. Esimerkiksi parantunut työntekijöiden motivaatio voi johtaa työntekijöiden tehokkuuden lisääntymiseen. Lisääntynyt työntekijöiden tehokkuus mahdollistaa puolestaan työn laadun parantumisen ja kustannuksien vähentymisen yritykselle.

Vaikka tutkimustulokset viittaavat yritysvastuun aiheuttavan monia liiketoiminnallisia hyötyjä, ei yksimielisyyttä yritysvastuun ja yrityksen taloudellisen kannattavuuden välisestä korrelaatiosta ole saavutettu. McWilliamsin ja Siegelin (2000,604) mukaan yritysvastuun ja taloudellisen suorituskyvyn välistä yhteyttä on tutkittu pääsääntöisesti

kahdella eri tavalla. On tukittu lyhyen aikavälin epänormaaleja tuottoja, kun yritys on panostanut vastuullisuuteen poikkeuksellisen suurilla rahamääriä. Näiden tutkimuksien tulokset ovat olleet ristiriitaisia. Esimerkiksi Wright ja Ferris (1997) löysivät negatiivisen yhteyden, kun taas Posnikoff (1997) päätyi positiivisen korrelaation yritysvastuun ja lyhyen aikavälin tuottojen välillä.

Toisaalta on tarkasteltu yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välistä yhteyttä pidemmän aikavälin näkökulmasta käyttäen apuna kirjanpidollisten tunnuslukujen kehittymistä (McWilliams & Siegel 2000,604). Myös nämä tutkimukset ovat raportoineet ristiriitaisia tuloksia. Aupperle, Carroll ja Hatfield (1985) eivät löytäneet merkittävää yhteyttä yritysvastuun ja yrityksen riskipainotettujen tuottojen välillä. Toiseen loppupäätelmään päätyivät Waddock ja Graves (1997), kun he löysivät merkittävän korrelaation yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välillä. Tutkimuksessa yrityksen sijoitetun pääoman tuotot olivat poikkeuksellisen suuria seuraavana vuonna, kun yritys oli sijoittanut paljon voimavaroja yritysvastuuseen.

Orlitzky, Schmidt & Rynes (2003) toteuttivat meta-analyysin yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välisestä yhteydestä. Meta-analyysi sisälsi 52 tutkimusalueen kvantitatiivista tutkimusta ja yli 33 000 havaintoa yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välisestä yhteydestä. Analyysin mukaan yritysvastuulla ja taloudellisella suoriutumisella voidaan nähdä olevan positiivinen yhteys, vaikkakin erittäin maltillinen sellainen. On mahdollista, että yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välistä moninaista suhdetta ei pystytä ikinä täysin luotettavasti tutkimuksilla selittämään. Tutkimustulokset ovat epäjohdonmukaisia ja aiheen polymorfisuuden takia tutkijat voivat muotoilla tutkimuksiin haluamansa lopputuloksen. (Grewatsch & Kleindienst, 2017.)

Yrityksien johtajat joutuvat tekemään päätöksiä siitä, kuinka suuri painoarvo yritysvastuulle tulisi antaa liiketoiminnassa. Strategisten valintojen tekemisestä on tullut entistä monimutkaisempi kokonaisuus hallittavaksi, koska yrityksille ei riitä pelkästään taloudellisten odotuksien täyttäminen (Waddock & Graves 1997,303). Yritysvastuun roolista on muodostunut tämän seurauksena strateginen asia. Seuraavassa kappaleessa esitellään tarkemmin yritysvastuun nykyistä strategista roolia yrityksissä ja esitetään

kirjallisuudessa esille nousseita asioita siitä, mitä yrityksen tulee ottaa huomioon implementoidessaan yritys vastuuta osaksi strategiaa.

2.4 Yritysvastuu ja strategia

Strategia on yrityksen toiminnan punainen lanka ja strategiassa onnistuminen on kannattavan toiminnan perusedellytys. Porter & Kramer (2006,91) nostavat strategian arvonluonnin perustaksi. Yritysvastuun kasvaneen merkityksen takia tulee sillä olla selkeä rooli myös yrityksen strategiassa (Waddock, Bodwell & Graves 2002, 145). Implementoidessaan yritys vastuun osaksi strategiaa mahdollistuu tilanne, missä sekä yhteiskunta että yritys hyötyvät. Esimerkiksi energian, veden ja muiden luonnonmateriaalien vähäisempi käyttö on yhteiskunnan kestävyuden kannalta tärkeää, mutta mahdollistaa myös kustannussäästöt yritykselle.

McWilliams ja Siegel (2001) esittelivät artikkelissaan teorian strategiselle yritys vastuulle. Artikkelissa kirjoittajat osoittivat, miten kustannus-hyötyanalyysiä voidaan käyttää työkaluna yritys vastuun implementoinnissa ja oikean yritys vastuullisen tason löytämisessä. Soveltaakseen työkalua tehokkaasti, johtajien on käsiteltävä yritys vastuuta kuin normaalia hyödykettä ja analysoida sen kohtaamaa kysyntää. Tämän jälkeen tulee miettiä paljon kustannuksia tähän kysyntään vastaaminen yritykselle maksaa. Analysoimalla yritys vastuuseen liittyvää kysyntää ja tarjontaa, johtajat voivat tehdä strategisesti ja taloudellisesti järkeviä päätöksiä yritys vastuuseen liittyen. Tapauskohtaisia muuttujia, joista oikea yritys vastuun strateginen taso riippuu, ovat tutkimus- ja kehityskulut, markkinoinnin laajuus, asiakkaiden tulot, työmarkkinoiden regulaatio ja yrityksen elinkareen vaihe. (McWilliams & Siegel 2001.)

Rohweder (2004, 130) mukaan yritys vastuun rooli yrityksissä voidaan jakaa neljään luokkaan. Ensimmäisen luokan muodostavat yritykset, jotka ymmärtävät yritys vastuun lakien ja säädösten noudattamiseksi. Toisen luokan yritykset puolestaan toimivat yli lakien ja säädösten puhtaasti taloudellisten kannustimien takia. Kolmannessa luokassa yhtenä yritykselle tärkeimpänä päämääränä on yritys vastuullisten periaatteiden noudattaminen toiminnassa: taloudelliset kannustimet eivät ole ainoa syy yritys vastuulle.

Viimeisessä eli neljännessä luokassa yritysvastuusta on muodostunut tärkeä osa yrityksen strategiaa. Yritysvastuu koetaan yhä enemmän pitkän aikavälin menestystekijänä ja kolmanteen tai neljänteen luokkaan kuuluvien yritysten määrä on lisääntynyt. Alapuolella oleva kuvio 3 havainnoi Rohwederin (2004) jaottelua yritysvastuun roolista yrityksissä.

Kuvio 3 Yritysvastuun rooli yrityksissä (mukaillen Rohweder 2004, 130)

Jotta yritysvastuu voi olla strategista, tulee yrityksen panostaa siihen voimavaroja säännöllisesti ja pitkällä aikavälillä.. Tangin, Hullin & Rothenbergin (2012, 1297–1298) mukaan yritysten panostuksien yritysvastuulle ollessa epäsäännöllisiä, jäävät yritysvastuun mahdollistamat liiketoiminnalliset hyödyt usein saavuttamatta. Epäsäännöllinen lähestymistapa heikentää heidän mukaansa myös yritysvastuuseen liittyvää oppimisprosessia. Yrityksen johtajien on strategisessa yritysvastuussa pystyttävä tarkasti määrittämään, miten heidän johtamat yritykset voivat tulla sosiaalisesti vastuullisemmiksi, ekologisesti kestävimmiä ja taloudellisesti kilpailukykyisemmiksi (Orlitzky, Siegel & Waldman 2011, 7).

Yrityksellä täytyy olla selkeä käsitys mihin yritys vastuuseen liittyviin kysymyksiin se vastaa strategiallaan. Strategia pitää aina sisällään valintoja ja kaikkea yritys vastuun liittyvää yrityksen ei kannata yrittää sisällyttää osaksi strategiaa. Strategisessa yritys vastuussa yritys vastuu sisältää asioita, jotka ovat tärkeimpiä yrityksen ainutlaatuinen tilanne huomioon ottaen. Yrityksellä täytyy myös olla mahdollisuus vaikuttaa strategiassa yritys vastuulle annettuihin tavoitteisiin ja sen tulee aktiivisesti tarkastella, kuinka se on näissä tavoitteissa onnistunut. (Porter & Kramer 2006, 84.)

Yritys vastuun roolin korostuessa entistä enemmän strategisena asiana, on lisääntynyt myös yritysten suorittama vapaaehtoinen raportointi liittyen yritys vastuuseen. Etenkin suuret yritykset käsittelevät laajasti merkittävimpiä yritys vastuuseen liittyviä asioita vuosikertomuksissaan. Yritysten itse tuottamat vastuullisuuteen liittyvät raportit eivät kuitenkaan ole ongelmattomia. Porter & Kramer (2006, 81) toteavat, että yritykset saattavat vuosikertomuksissaan kertoa jonkun yksikön päästöihin liittyvää informaatiota, mutta ei yritystason informaatiota päästöistä kokonaisuudessaan. Strategisen yritys vastuun pukeminen vuosikertomuksissa numeromuotoon totuudenmukaisesti ja selkeästi voi olla hankalaa, eikä yrityksillä saata olla tähän edes intressejä (Porter & Kramer 2006, 83). Yritys vastuuseen liittyvän raportoinnin ja todellisten tekojen välillä onkin tunnistettu kirjallisuudessa olevan eroavaisuuksia (Milne & Gray 2013).

2.5 Yritys vastuun puheet ja todelliset teot

Yritysten sidosryhmien odottaessa entistä vastuullisempaa ja kestävämpää toimintaa, on ollut yritysten intressien mukaista myös raportoida entistä laajemmin yritys vastuuseen liittyvistä asioista. Vuonna 2013 Fortune-500 listauksen 250 suurimmasta yrityksestä 93 % julkaisi vapaaehtoisia raportteja liittyen yritys vastuun toteutumiseen yrityksessä (Yritys vastuukysely 2017). Yritys vastuun raportoinnin suosio on nousussa myös Suomessa. Vuonna 2017 PWC:n kyselyyn vastanneista yrityksistä 65 % raportoi yritys vastuusta osana vuosikertomuksiaan ja 54 % yrityksistä julkaisi erillisen yritys vastuuraportin (Yritys vastuubarometri 2018).

Yrityksien julkaisemat vapaaehtoiset raportit ovat merkittävä tietolähde yrityksen sidosryhmille. Yritysvastuun raportoinnin tarkoituksena on, että yrityksen toiminnasta tulee entistä läpinäkyvämpää ja avoimempaa. Yrityksen julkaisemien raporttien tulee olla sellaisia, että ne antavat riittävän ja oikean kuvan yritysvastuun toteutumisesta yrityksessä. Jos raportointi liittyen yritysvastuuseen ei ole totuudenmukaista, on yrityksen sidosryhmien mahdotonta varmistua yrityksen toiminnan olevan heidän arvojen ja odotuksien mukaista. Yritysvastuun ollessa sidosryhmien silmissä tärkeä asia, on yrityksille kuitenkin tunnistettu syntyvän houkutus muodostaa vapaaehtoisen raportoinnin avulla todellisuutta parempi kuva yritysvastuun toteutumisesta. (Cho, Laine, Roberts, Rodrigue 2015; Milne & Gray 2013.)

Yrityksien käyttämistä menetelmistä ja ajatuksista yritysvastuun raportoinnin taustalla tiedetään vielä vähän (Bebbington, Unerman & O'Dwyer 2014.) Vaikka yritykset ovat lisänneet vapaaehtoista yritysvastuun raportointia, on paljon kiistelty lisääntyneen tiedon luotettavuudesta ja relevanttiudesta. Koska yritysvastuuseen liittyvä raportointi on pääsääntöisesti vapaaehtoista, on yrityksen nähty tarkastelevan yritysvastuuta raporteissa liian puolueellisesti ja yksipuolisesti. Yrityksien on tutkittu yritysvastuuraporteissaan kiinnostavan huomiota sellaisiin asioihin, joiden esittäminen on yrityksen etujen mukaista ja jättävän huomioimatta yritysvastuuseen liittyvät todellisesti tärkeät asiat. Ongelman luonnetta kuvaa esimerkiksi Chon, Robertsin & Pattenin (2010) tutkimustulos siitä, että mitä enemmän kuvia, videoita ja muuta interaktiivista materiaalia yritysvastuun raporteihin liitetään, sitä paremmin sidosryhmät näkevät yritysvastuun toteutuvan yrityksissä. Yritykset pystyvät näitä keinoja käyttäen luoda raporteihin kuvaa yritysvastuusta, vaikka todelliset teot liittyen yritysvastuuseen olisivat vähäisiä. (Adams 2004, 749–750.)

Yritysvastuuraporteissa yrityksen on tunnistettu tekevän perusteettomia väitteitä ja muodostavan raporttien avulla todellisuutta parempaa kuvaa yritysvastuun toteutumisesta. Eroavaisuus yrityksen puheiden ja todellisten tekojen välillä on tunnistettu vaikuttavaksi tekijäksi myös muilla yrityksen osa-alueilla (Laine, Järvinen, Hyvönen & Kantola 2017, 594). Christensen, Morsing & Ole Thyssen (2013) mukaan yritysvastuuseen liittyvä puheiden ja todellisten tekojen välinen ristiriita ei välttämättä olekaan niin suuri ongelma kuin yleisesti nähdään. Vaikka puheiden ja tekojen välillä

olisi ristiriitaa, voi yritys silti pyrkiä kohti paremman yritys vastuun toteutumista yrityksen toiminnassa. Laine, Järvinen, Hyvönen & Kantola (2017) tulivat tutkimuksessaan vastaavaan loppupäätelmään. Yritysvastuuraportin tuottaminen voidaan nähdä oppimisprosessina, jonka avulla yritys vastuuseen liittyvät kysymykset nousevat esille. Tämän oppimisprosessin vaikutukset yrityksen käyttäytymiseen voivat olla merkittäviä, vaikka yritykset eivät täydellisesti kaikkea raporteissaan ja puheissaan lupaamaansa toteuttaisi. (Adams 2004; Bebbington, Higgins & Frame 2009; Laine ym. 2017.)

Vapaaehtoisen yritys vastuun raportoinnin on nähty vähentävän yrityksen pääoman kustannuksia ja houkuttelevan samalla uusia institutionaalisia sijoittajia yrityksiin (Dhaliwal, Li, Tsang & Yang 2011). Onnistuneen yritys vastuun raportoinnin ollessa keino yritykselle pienentää pääoman kustannuksia, on epätodennäköistä yritysten vapaaehtoisesti nostavan esille negatiivisia asioita yritys vastuun toteutumisesta. Yritys vastuun raportointiin vaikuttaa tämän lisäksi myös esimerkiksi yrityksen ammattitaito ja työntekijöiden asenteet. Yrityksessä työskentelevät ihmiset valmistelevat aina lopulta yritysten julkaisemat yritys vastuuraportit. Raportit pitävät siis sisällään yrityksen työntekijöiden tekemiä päätöksiä siitä, mitä raporteissa esitetään ja millä tavalla. (Malsch 2013, Laine ym. 2017, 594–595.)

Yritys vastuuseen suhtautuminen vaihtelee paljon eri yritysten välillä. Porterin & Kramerin (2006, 79–80) mukaan yritys vastuu on nähty organisaatioiden keskuudessa enemminkin markkinointikampanjana ja todellisia vaikutuksia on ollut vaikea tunnistaa strategisessa toiminnassa. Yritys vastuuseen liittyviin kysymyksiin tulisi kuitenkin perehtyä samalla tarkkuudella ja analyyttisyydellä kuin mihin tahansa yritystoiminnan suureen strategiseen päätökseen. Yksi merkittävimmistä keinoista strategian toteuttamisessa on yritysten toteuttamat investoinnit. Yritys vastuun merkityksen ollessa nykyään suuri, voidaan olettaa olevan yrityksen etujen mukaista integroitavan sitä myös osaksi investointitilanteita.

Yritykset kiinnittävät paljon huomiota yritys vastuun raportointiin, mutta yritys vastuun todellinen vaikutus yritysten toimintaan on vielä epäselvää. Yritys vastuun kirjallisuudessa onkin esitetty toivomuksia tutkimuksille, jotka tarkastelevat yritys vastuun roolia yritysten todellisessa toiminnassa (ks. Archel, Husillos, Larrinaga

& Spence 2009; Laine ym. 2017). Tämä tutkimus osallistuu tähän keskusteluun tutkimalla, millainen on yritys vastuun sisältämän ympäristöulottuvuuden rooli ja vaikutus yritysten investointitilanteissa energia-alalla. Seuraavaksi tutkimus etenee investointeihin liittyvän akateemisen kirjallisuuden läpikäymiseen, jonka jälkeen alkaa tutkimuksen empiirinen osuus.

3 INVESTOINNIT

Investoinneista päättäminen on yksi keskeisimmistä keinoista yrityksen strategian toteuttamisessa ja tärkeä osa yrityksen pitkän aikavälin kilpailukykyä. Investoinnit ovat olleet merkittävän empiirisen tutkimuksen kohteena 1950-luvulta alkaen (Huikka 2009,11). Yksinkertaistetusti investointien voidaan nähdä olevan rahan käyttöä, jonka tarkoituksena on suuremman tulon tuottaminen tulevaisuudessa. Investointeja voidaan luokitella usealla eri tavalla. Yksi yleisimpiä tapoja on luokitella investoinnit finanssi-investointeihin ja reaali-investointeihin. Finanssi-investoinnit liittyvät raha- tai osakemarkkinoilla tehtyihin investointeihin (Järvenpää ym. 2010,373). Finanssi-investoinnit on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tässä tutkimuksessa sanalla investointi tarkoitetaan jatkossa reaali-investointeja, jotka ovat Järvenpää ym. (2010) luokittelun mukaan investointeja yrityksen tuotannontekijöihin.

Onnistuessaan investointi parantaa yrityksen kilpailukykyä, kun taas epäonnistuessaan ne sitovat yrityksen resursseja ei-tehokkaaseen käyttöön. Sitomalla pääomaa kohteisiin, jotka tuottavat vähemmän kuin sen aiheuttamat kustannukset ovat, yrityksen kilpailukyky voi vaarantua. Investoinneissa voidaan epäonnistua myös, jos yritykseltä jää tunnistamatta investointimahdollisuus, jossa investoinnin aiheuttamat tuotot ylittäisivät sen aiheuttamat kustannukset. (Arnold & Hatzopoulos 2000, 603.)

Investoinnit voidaan luokitella myös operatiivisiin ja strategisiin investointeihin. Operatiiviset investoinnit ovat investointeja, jotka rahoitetaan tulorahoituksen avulla. Näiden investointien tarkoituksena on ylläpitää yrityksen nykyinen liiketoiminnallinen ja taloudellinen asema. Strategiset investoinnit ovat puolestaan investointeja, jotka muuttavat liiketoiminnan luonnetta ja vaikuttavat yrityksen toimintaa useiden vuosien aikana. Tyypillisiä esimerkkejä strategisesta investoinnista ovat yritysostot, uuden tuotantolinjan lanseeraus, uuden valmistusprosessin implementointi ja uutta teknologiaa käyttävät valmistuskoneet (Alkaraan & Northcott 2006, 150). Strategisten investointien

sisältämä merkittävyys ja monimutkaisuus aiheuttavat yritysjohtajille haasteita, kun he yrittävät löytää parhaiten strategiaa tukevan investoinnin useiden eri investointivaihtoehtojen väliltä. (Järvenpää ym. 2010, 373.)

Investointi on monimutkainen ja haastava prosessi yrityksille hallitavaksi. Investoinnissa yritys päättää mihin se sijoittaa rajallisia resurssejaan tulevaisuuden tuottoja silmällä pitäen. Koska tulevaisuus on aina epävarmaa, tulee investointeja tehdessä olla mahdollisimman paljon merkityksellistä informaatiota eri investointivaihtoehtoista ja tulevaisuuden kehityksestä. Investoinnin kannalta epäoleellinen informaatio pitää myös pystyä sulkemaan päätöksenteon ulkopuolelle. Tätä yrityksen kannalta elintärkeää päätöksentekotilannetta selkeyttämään on vuosien saatossa kehittynyt monia erilaisia ja laajasti käytössä olevia laskentamenetelmiä ja työkaluja kuten nettonykyarvo, sisäisen korkokannan menetelmä, takaisinmaksuaika ja tuottoprosentti.

3.1 Reaali-investoinnit

Reaali-investoinnit ovat investointeja yrityksen tuotannontekijöihin. Reaali-investointeja voidaan tarkastella niiden mahdollistaman hyödyn mukaisesti. Järvenpään ym. (2010,374) jaottelussa reaali-investoinnit on jaettu neljään luokkaan:

1. Tehokkuusinvestoinnit: Strategisia investointeja, jotka kohdistuvat joko nykyisen kapasiteetin lisäämiseen tai yrityksen laajentumiseen uudelle markkina-alueelle.
2. Korvausinvestoinnit: Tuotantovälineistön uusimista, joka toteutetaan kulumisen, vahingoittumisen, taloudellisen pitoajan päättymisen tai teknologisen vanhentumisen seurauksena. Tuotantovälineistön uusimista tehdessä voi olla luontevaa vaihtaa myös tehokkaampaan välineistöön, joten jaottelu korvaus- ja tehokkuusinvestointeihin ei ole aina ongelmattonta.
3. Pakolliset lainmääräämät investoinnit: Voivat liittyä esimerkiksi yritysvastuun toteuttamiseen. Yritysvastuullinen toiminta edellyttää investointeja vastuullisuuden eri osa-alueille. Investointien lähtökohtana lainsäädännön ja liiketoimintatapojen muutokset ja hyvän yritysvastuun ylläpitämiseen liittyvät asiat.

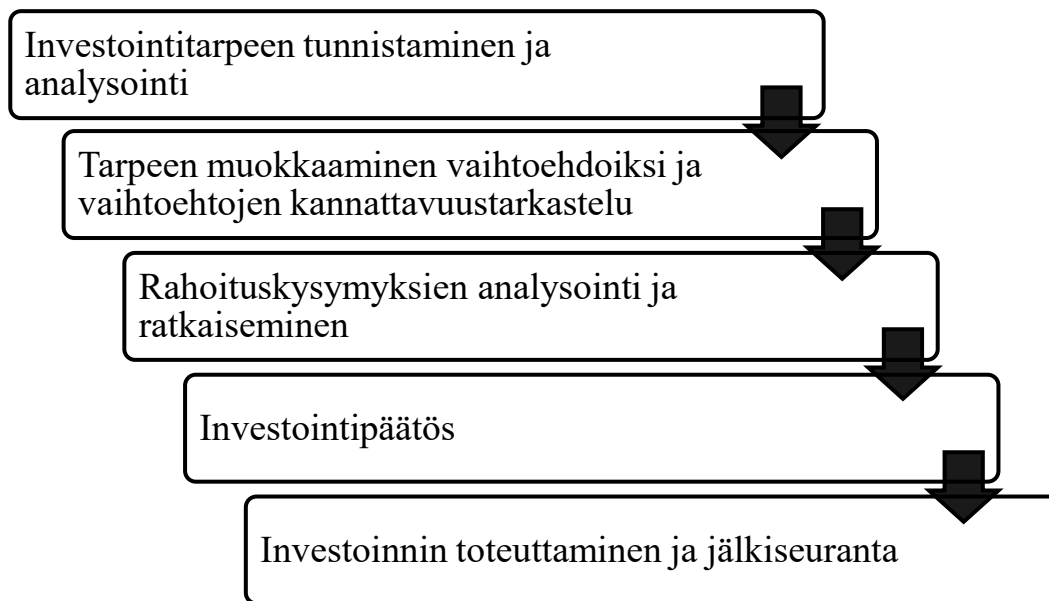
4. Tutkimus – ja tuotekehitysinvestoinnit: Tarkoituksena saavuttaa investointien avulla tulevaisuudessa uusia innovaatioita. Investointien vaikutus voi olla yritykselle välillinen tai suora.

On tärkeä muistaa, että eri luokkiin kuuluvia investointeja toteuttaessa investointiprosessin eteneminen ja lopullisen päätöksenteon kriteeri voi vaihdella. Jos kyseessä on esimerkiksi lainmääräämä pakollinen investointi, yrityksen on lähtökohtaisesti pakko toteuttaa investointi ja motiivia tarkastella investointia yksityiskohtaisesti ei välttämättä ole. Toisaalta yrityksellä voi olla tilanne, missä velvoite investoinnille tulee lainsäädännöstä, mutta yrityksellä on useita vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa tämä investointi. Tämän kaltaisessa tapauksessa voidaan nähdä olevan suositeltavaa lähestyä myös pakollisia investointeja tarkan investointiprosessin avulla.

3.2 Investointiprosessi

Investointitapahtumaa ja sen etenemistä organisaation sisällä voidaan tarkastella vaiheittain etenevänä prosessina. Useat teoreetikot ovat sitä mieltä, että huolellinen investointiprosessi on onnistuneen investoinnin edellytys. Prosessin avulla voidaan varmistua, että investointi on yrityksen strategian mukainen, kaikki investointivaihtoehdot tulevat analysoiduiksi ja sattumaan perustuvilta päätöksiltä välttytään. Suurissa ja pitkään kestäväissä investoinneissa on tärkeä muistaa prosessin jokaisessa vaiheessa, mikä on yrityksen strategia ja kuinka investointi auttaa tämän toteuttamisessa. (Farragher, Kleiman & Sahu 1999, 137.)

Investointiprosessin etenemistä kuvaavia malleja on useita ja mallit eroavat toisistaan vaiheiden nimien, keston ja määrän perusteella. Myös yhtäläisyyksiä on löydettävissä useista eri investointiprosessin malleista. Tyypillisiä vaiheita, jotka toistuvat investointiprosessien malleissa ovat investointitarpeen tunnistaminen, sopivien investointikohteiden etsintä, informaation hankinta, investointikohteen valitseminen, rahoituskysymyksen ratkaiseminen ja investointiprojektin toteutus. (Farragher ym. 1999, 140–141.) Alapuoella oleva kuvio 4 havainnollistaa tyypillisen investointiprosessin etenemistä organisaation sisällä.

Kuvio 4 Investointiprosessin eteneminen (mukaillen Järvenpää ym. 2010, 377)

Investointiprosessin edetessä organisaatiossa eri osastoilla ja tasoilla työskentelevät ihmiset tuottavat ja jakavat uutta informaatiota. Uusi informaatio voi muuttaa alkuperäistä suunniteltua prosessia ja esimerkiksi investoinnin sitomat kustannukset voivat muuttua. Monissa yrityksissä on osastoille ja niiden johtajille osoitettu pääomarajoituksia investointeihin liittyen. Kun investoinnin arvo ylittää jonkin arvon, tulee se viedä ylemmälle portaalle päätettäväksi (Harris & Raviv 1996, 1140). Tämän avulla yrityksissä pyritään varmistua siitä, että suurissa ja dynaamisissa investointiprosesseissa lopullinen päätöksenteko ja kontrolli pysyvät aina johtajien vastuualueen piirissä.

Investointiprosessin etenemisestä organisaation sisällä on esitetty vaihtoehtoisia teorioita. Toisen luokan teorialähtevät liikkeelle ajatuksesta, että investointiprosessi etenee konemaisesti organisaatiossa ja sille on muodostunut selkeät rutiinit. Tilanne on mahdollinen yrityksissä, jotka toimivat toimi-aloilla, jossa investoinnit toistuvat samanlaisina jatkuvasti. Investointien toistuva luonne mahdollistaa yritykseen muodostuvan selkeän ja vahvassa kontrollissa olevan investointiprosessin. Mintzberg (1983) nimitti näin etenevää investointiprosessia koneelliseksi byrokratiaksi. (Butler 1993,2.)

Toisen näkökulman mukaan investointiprosessin etenemisessä auktoriteetit ja kontrollit eivät ole niin merkittäviä, vaan prosessin etenemiseen vaikuttaa enemmän esimerkiksi ihmisten argumentit ja taipumukset (Butler 1993,2.) Adlerin (2000, 21) mukaan investoinnista vastuullisien henkilöiden omakohtaiset preferenssit vaikuttavat vahvasti, kuinka investointiprosessi lopulta etenee yrityksessä. Investointien muodostaessa niin monimutkaisen ja suuren kokonaisuuden, onkin todennäköistä yritysten todellisessa investointiprosessissa olevan ulottuvuuksia sekä Mintzbergin (1983) koneellisesta byrokratiasta sekä Adlerin (2000) näkökulmasta joustavammin etenevänä prosessina.

Tulevaisuuteen kohdistuvissa investoinneissa epävarmuus on merkittävä asia. Epävarmuus näkyy investoinnissa kahdella eri tavalla - se on osa investointien toteutusta ja lopputulemaa. Huolellisella investointiprosessin suunnittelulla voidaan pienentää tätä epävarmuutta, mutta sitä ei ikinä voida poistaa kokonaisuudessaan. Toiseksi myös investointiprosessin aikana hyödynnettävät menetelmät, kuten investointilaskelmat sisältävät aina epävarmuutta. (Butler 1993,6.) Eri investointivaihtoehtojen vertailemisessa ja lopullisen investointivalinnan tekemisessä on erilaisilla investointilaskelmilla merkittävä rooli. Seuraavassa kappaleessa käsitellään yleisempiä investointilaskentamenetelmiä, joita yritykset käyttävät apunaan lopullisen investointipäätöksenteon tekemisessä.

3.3 Investointilaskelmamenetelmät ja investointien jälkiseuranta

Investointilaskelmien tarkoituksena on auttaa yritysten johtajia päättämään investointivaihtoehtojen joukosta se lopullinen investointi, joka mahdollistaa suurimmat hyödyt yrityksen hyväksymän riskin rajoissa (Verbeeten 2006, 108). Yleisimpiä käytössä olevia investointilaskentamenetelmiä ovat nettonykyarvo (NPV), sisäisen korkokannan menetelmä (IRR), pääoman tuottoastemenetelmä (ARR) ja takaisinmaksuajan menetelmä (payback return). Nämä menetelmät voidaan luokitella kahteen ryhmään: yksinkertaisiin menetelmiin ja diskonttaukseen perustuviin kehittyneempiin laskentamenetelmiin. (Haka 1987).

Yksinkertaiset investointilaskentamenetelmät eivät ota huomioon rahan aika-arvoa ja riskiä. Tähän luokkaan kuuluvia investointilaskentamenetelmiä ovat esimerkiksi takaisinmaksuaika ja pääoman tuottoaste. Takaisinmaksuaika voidaan kuitenkin laskea myös korollisena, jolloin aika-arvo tulee mukaan laskelmiin diskontattujen kassavirtojen avulla. (Järvenpää ym. 2010, 380). Adler (2000, 16) nostaa esille, että yksinkertaistettuja laskentamenetelmiä on kritisoitu niiden kapea-alaisuuden takia. Laskentamenetelmät korostavat kritiikin mukaan liikaa lyhyen aikavälin hyötyjä pitkän aikavälin tavoitteiden kustannuksilla. Esimerkiksi takaisinmaksuaika ei huomioi investoinnin vaikutuksia ollenkaan sen jälkeiseltä ajalta, kun investointi on jo maksanut itsensä takaisin.

Diskonttaukseen perustuvissa laskentamenetelmissä, kuten nettonykyarvossa ja sisäisen korkokannan menetelmässä, huomioidaan investoinnin kassavirratt, riski ja rahan aika-arvo. Investointeihin sisältyvä riski tulee huomioiduksi laskelmissa diskonttokorkotekijän avulla. Mitä enemmän riskiä investointi sisältää, sitä suurempaa korkotekijää tulevaisuuden kassavirtojen diskonttauksessa käytetään. Myös diskonttaukseen perustuvat laskentamenetelmät ovat kohdanneet kritiikkiä ja niidenkin on nähty suosivan lyhyen aikavälin investointeja, joiden hyödyt ovat helposti tunnistettavissa. Lisäksi diskonttaukseen perustuvat laskelmat menettävät helposti merkityksensä, jos menetelmiä käyttäessä tehdään vääriä olettamuksia tulevaisuuden kassavirroista tai laskelmissa epäonnistutaan diskonttokoron määrittelemisessä. (Alkaraan & Northcott 2006, 152).

Erityisesti yksinkertaiset investointilaskentamenetelmät tarjoavat helposti ymmärrettävää informaatiota ja ovat tämän takia suosittuja menetelmiä yrityksien keskuudessa. Lefleyn (1994) toteuttamassa tutkimuksessa kaikki yritykset nostivat takaisinmaksuajanmenetelmän eniten tai toiseksi eniten painoarvoa päätöksenteossa saavaksi investointilaskentamenetelmäksi. Arnold ja Hatzopoulos (2000) puolestaan löysivät eniten käytössä olevien menetelmien olevan diskonttaukseen perustuvia. Heidän kyselyyn vastanneista suurista yrityksistä 97 % käytti nettonykyarvon menetelmää, 84 % sisäisen korkokannan menetelmää ja 64 % takaisinmaksuajan menetelmää.

Alkaraan & Northcott (2006, 151) toteavat tutkimuksien antavan ristiriitaisen ja epä johdonmukaisen kuvan eri laskentamenetelmien suosiosta.

Investointilaskentamenetelmien suosio vaihtelee paljon eri tutkimuksien välillä ja menetelmien todellisista suosioista on vaikea muodostaa aukotonta kuvaa investointikirjallisuutta läpikäymällä. Investointilaskentamenetelmät paljastavat erilaista informaatiota investointeihin liittyen. Suurin hyöty voidaankin nähdä saavutettavan silloin, kun apuna investointipäätöksenteossa käytetään useampaa kuin yhtä investointilaskentamenetelmää. Alkaraan & Northcottin (2006, 160) kyselytutkimukseen vastanneista yrityksistä 98 % käyttivätkin useampaa kuin yhtä investointilaskentamenetelmää apuna investointitilanteissa.

Taloudellista kannattavuutta tarkastelevien investointilaskelmien tärkeyttä strategisissa investoinneissa ei voi kiistää ja niiden saama painoarvo investointipäätöksenteossa on perusteltua. Chakravarthy (1986, 445) toteaa artikkelissaan, että pelkkien taloudellista kannattavuutta tarkastelevien investointilaskentamenetelmien käytöllä on kuitenkin selkeitä puutteita. Nämä menetelmät keskittyvät liikaa taloudelliseen lopputulemaan muiden investoinnin vaikutusten kustannuksella. Investoinnin suorituskykyä tarkastellessa pitää muistaa tarkastella sen vaikutuksia eri mittareiden ja laskentamenetelmien avulla: taloudellisten ja ei-taloudellisten. Butlerin (1993) mukaan investointipäätöksenteossa taloudelliset tekijät, tarkasteltiin niitä minkä tahansa laskentamenetelmän avulla, olivat toissijaisia vastaajien mielestä. Tärkeämmiksi investointien vaikutuksiksi nousivat investoinnin mahdollistama laadun paraneminen yrityksessä, yhteensopivuus strategian kanssa ja investoinnin vaikutukset markkina-asemaan kehittymiseen (Butler 1993.)

Taloudellisilla investointilaskentamenetelmillä on tärkeä rooli osana investointiprosessia ja tämän voidaan nähdä jatkuvan myös tulevaisuudessa. Investointilaskentamenetelmät ovat kuitenkin aina erittäin yksinkertaistettuja kuvia todellisuudesta. Investointitapahtumassa mukana olevan monimutkaisuuden ja suuren riskin takia yksinkertaiset ja helposti todellisuutta numeromuodossa esittävät laskelmat voidaan nähdä perusteltuina. Investointilaskentamenetelmien tarkoituksena on tiivistää ja esittää monimutkainen todellisuus ymmärrettävässä numeromuodossa. Tätä todellisuutta yksinkertaistaessaan investointilaskemat antavat päätöksentekijällä perusteen päätöksenteon tueksi ja näin helpottavat lopullista investointipäätöksentekoa.

Tärkeä osa investointeja on niiden toteutumisen seuraaminen investoinnin käynnistyttyä. Jälkiseurannan avulla varmistutaan, että investointilaskelmissa arvioidut taloudelliset kannattavuudet toteutuvat myös oikeasti. Jälkiseurannalla on tutkittu myös olevan vahva yhteys organisaation oppimisen kanssa ja onnistuneen jälkiseurannan avulla tulevaisuuden investointien tehokkuutta voidaan parantaa (Alkaraan & Northcott 2006). Vaikka jälkiseurannan hyödyt tunnistetaan, vaihtelee sen taso vielä huomattavasti eri yritysten välillä. Huikku (2009) keskusteli väitöskirjassaan investointeihin liittyvän jälkiseurannan tasosta Suomessa ja analysoi jälkiseurantaa 30 Suomen suurimmassa teollisuusyrityksessä. Jälkiseurannan tasossa voidaan tutkimuksen avulla nähdä olevan vielä kehitettävää. Huikun (2009) aineiston yrityksistä kymmenen ei verrannut todellisia investoinnin tuottamia kassavirtoja budjetoituihin arvoihin. (Huikku 2009, 34.)

3.4 Ympäristövastuu osana investointeja

Lisääntynyt tietoisuus ilmastonmuutoksesta, luonnonvarojen vähenemisestä ja jätteiden vaikutuksista on saanut yritykset kiinnittämään huomiota omiin ympäristövaikutuksiinsa. Myös investoinnit energiatehokkuutta parantaviin ympäristöteknologioihin ovat lisääntyneet (Shrivastava 1995). Schaltegger & Burritt (2000,30–31) nostivat esille kaksi erityisen tärkeää syytä, minkä takia yritysten johtajien on alettava kiinnittää huomiota ympäristövaikutuksiin osana päätöksentekoa;

1. Lisääntynyt sidosryhmien paine.
2. Ympäristövaikutusten aiheuttamien kustannuksien nousu.

Listauksessa toisena kohtana oleva kustannuksien nousu on tärkeä huomio. Aikaisemmin ongelmana voidaan nähdä olleen, että yritykset eivät olleet itse vastuullisia omista ympäristövaikutuksistaan. Tästä syystä yrityksellä ei ollut todellista motiivia negatiivisten ympäristövaikutusten vähentämiseen uusien investointien avulla. Lisääntynyt regulaatio on kuitenkin muuttanut asetelmaa ja ympäristövaikutusten kustannuksia on siirtynyt yritykselle itselle maksettavaksi. Kun yritykset maksavat itse ympäristötekojensa kustannukset, on lisääntynyt myös yritysten motiivi negatiivisten ympäristövaikutusten minimointiin investointien välityksellä.

Ympäristökustannukset ovat muuttuneet suuremmaksi kustannuseräksi ja niiden todenmukaisesta mittaamisesta on tullut lisäksi helpompaa. Ympäristöasioiden merkittävyydestä, uhkista ja mahdollisuuksista huolimatta ympäristöinformaation keräämisessä on vielä puutteita. Ympäristövaikutuksien mittaamisen laadun paranemisen on tulevaisuudessa tärkeää, koska tämän avulla yritykset voivat tunnistaa paremmin ympäristöulottuvuuden mukanaan tuomia markkinamahdollisuuksia ja kustannuseriä. Kun ympäristöulottuvuutta tarkasteleva laskentatoimen tuottama informaatio kehittyy tarkemmalle tasolle, voidaan ympäristöasioiden huomioimisen nähdä olevan yrityksien näkökulmasta helpompaa myös osana investointitilannetta. (Schaltegger & Burritt 2000, 36–37).

3.4.1 Päästökauppajärjestelmä

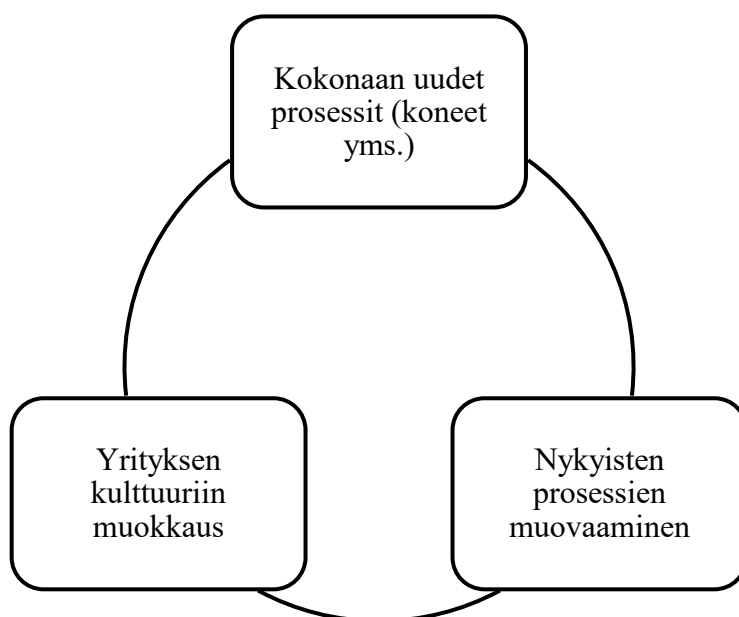
Yksi paljon tällä hetkellä esillä olevista yrityksien ympäristövaikutuksista on niiden aiheuttamat kasvihuonepäästöt. Euroopan Unionin energia- ja ilmastopolitiikan tavoitteena on kasvihuonepäästöjen vähentäminen 40 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä vuoden 1990 päästöarvoihin verrattuna. Vuonna 2005 käynnistynyt Euroopan Unionin laajuinen päästökauppajärjestelmä (EU ETS) on keskeinen ohjauskeino tähän tavoitteeseen pyrittäessä. Järjestelmä on globaalisti suurin päästökauppajärjestelmä ja sen piiriin kuuluu noin 11 000 laitosta. Järjestelmässä osallisena on 31 maata ja se kattaa noin 45 % Euroopan kasvihuonepäästöistä. (Päästökauppajärjestelmä 2019)

Päästökaupan tarkoituksena on teollisuus- ja energiatuotantolaitoksien sekä nykyään myös Euroopan talousalueen sisäisen lentoliikenteen kasvihuonepäästöjen vähentäminen. EU:n päästökauppa on laajentunut vaiheittain ja kattaa tällä hetkellä hiilidioksidipäästöt (co2-päästöt) energian ja lämmöntuotannosta, energiantensiivisistä teollisuudesta ja kaupallisesta lentoliikenteestä EU:n sisällä. Lisäksi päästökaupan piirissä ovat typpidioksidipäästöt (N₂O) eräistä tuotantoprosesseista sekä PFC-fluoriyhdisteet alumiinin tuotannosta. Energia-alan yritykset kuuluvat päästökauppajärjestelmän piiriin, mistä syystä päästökauppajärjestelmän voidaan olettaa olevan esillä myös yrityksien investointitilanteissa. (Päästökauppajärjestelmä 2019)

Päästökauppajärjestelmän ideana on hinnoitella yritysten kasvihuonepäästöt ja yritykset tarvitsevat jokaista päästöyksikköä varten yhden päästöoikeuden. Päästöoikeuksia yritykset saavat ilmaiseksi, viranomaisten järjestämistä huutokaupoista sekä markkinoilta. Päästöoikeuksien jakaminen ilmaiseksi perustuu päästökaupan piirissä olevien toimialojen hiilivuotoriskiin. Hiilivuotoriskillä tarkoitetaan, että ilman ilmaiseksi jaettavia oikeuksia yritykset saattaisivat siirtää toimintaansa päästökaupan seurauksena maihin, joissa ei ole käytössä päästökaupan kaltaista järjestelmää. (Energiavirasto 2019)

Päästöoikeuksia voi myös ostaa EU:n laajuisilta markkinoilla. Euroopassa on useita pörssijä, joissa käydään kauppaa päästöoikeuksilla. Päästöoikeuden hinta muodostuu markkinoilla samaan tapaan kuin muidenkin hyödykkeiden kaupassa. Jos markkinoilta saatavat päästöoikeudet ovat halvempia kuin omassa tuotannossa tehtävät päästöjen leikkaukset, on yritykselle kannattavampaa hankkia päästöoikeuksia lisää markkinoilta. Jos päästöoikeuden hinta on kalliimpi kuin omat tuotannolliset vähentämistoimet päästöjen vähentämiseksi, kannattaa yrityksen investoida vähentämistoimiin. (Päästökauppajärjestelmä 2019; Työ ja elinkeinoministeriö 2019)

Päästökauppajärjestelmän tarkoituksena on lisätä ja kannustaa yritysten investointeja kasvihuonepäästöjä vähentäviin teknologioihin. Klassen & Vachon (2003, 338) mukaan päästöjen vähentämistä tavoittelevat investoinnit voivat olla luonteeltaan kolmenlaisia. Ensimmäisen luokan investoinnit ovat rakenteellisia investointeja, joihin liittyy merkittäviä tuotantoprosessin muutoksia. Materiaalien vähentäminen tai korvaaminen ympäristöystävällisemmäksi on ensimmäisen luokan investointien tarkoituksena. Toisen luokan investointien avulla vähennetään nykyisten prosessien päästöjä. Prosessia ei muuteta kokonaan, vaan siihen lisätään elementti, jolla päästöjä saadaan leikattua pienemmiksi. Kolmas keino on investoida laajemmin yrityskulttuurin kehittämiseen eli yritys vastuun huomiomiseen yrityksen toiminnassa. Investoinnit työntekijöiden koulutukseen tai uusi johtamisjärjestelmä ovat esimerkkejä kolmannen luokan investoinneista. Näiden investointien aiheuttamat vaikutukset päästöihin ovat luonteeltaan välillisiä ja niiden näkyminen päästöjen vähenemisessä voi viedä enemmän aikaa kuin kahden muun luokan investointien. Alapuolella oleva kuvio 5 havainnollistaa kolmea erilaista investointitapaa päästöjen vähentämiseksi.

Kuvio 5 Päästöjen leikkaamiseen tähtäävät investoinnit (mukaillen Klassen & Vachon 2003, 338).

3.4.2 Ympäristövaikutukset investointilaskelmissa

Käytössä olevat yleisimmät investointilaskentamenetelmät ovat vakiintuneet yrityksien käyttöön paljon ennen kuin ympäristövaikutuksista muodostui yrityksen toiminnassa huomioon otettava elementti. Ympäristövaikutuksien aiheuttamien tuottojen ja kustannuksien sisällyttäminen investointilaskelmiin voi olla hankalaa. Ympäristövaikutuksien aiheuttamat kustannukset ovat kuitenkin lisääntyneet, mistä syystä niiden jonkin asteinen arvioiminen investointilaskelmissa on suositeltavaa. Yrityksien johtajat ja omistajat tarvitsevat luotettavaa numeraalista tietoa myös ympäristövaikutuksien aiheuttamista kustannuksista ja tuotoista päätöksentekonsa tueksi.

Ympäristövaikutuksien sisällyttäminen osaksi investointilaskelmia on nähty vaikeana. Yhtenä keinona investointien ympäristövaikutuksien tarkastelemiseen, on nostettu investointien vaikutuksien pidempää tarkasteluaikaa. Tätä on perusteltu sillä, että ympäristöulottuvuuden aiheuttamat hyödyt saavat näkyä yritystoiminnassa vasta pitkän

ajan päästä. Kun investoinnin vaikutuksien tarkastelu on tarpeeksi pitkällä tasolla, voivat sen aiheuttamat ympäristövaikutukset nousta myös paremmin esille investointipäätöksenteossa. (Schaltegger & Burritt 2000,140)

Ympäristövaikutuksien vaikean arvioimisen ja strategisen luonteen takia nettonykyarvo tai muut yleiset investointilaskentamenetelmät eivät välttämättä ole parhaita keinoja niiden tarkastelemisessa. Alkaraanin & Northcottin (2006) artikkelin mukaan investointilaskelmia on kritisoitu kapea-alaisuudesta ja siitä, että ne korostavat lyhyen aikavälin voittoja pitkän aikavälin hyötyjen kustannuksella. Ympäristötehokkuutta parantava investointi voi olla strategisesti tärkeä yritykselle, vaikka perinteiset investointilaskentamenetelmät eivät tätä näyttäisi. Uuden saasteita vähentävän teknologian lisääminen osaksi investointia voi aiheuttaa negatiivisen nettonykyarvon diskonttaukseen perustuvassa investointilaskentamenetelmässä. Investointi mahdollistaa kuitenkin myös strategisen hyödyn ja nopeamman joustavuuden tulevaisuudessa, jos ympäristöön liittyvä regulaatio tiukkenee.

Yleinen kehityssuunta on tällä hetkellä vahvasti sellainen, että yritykset pyrkivät tarkastella omia ympäristövaikutuksia entistä enemmän numeromuodossa. Ideaalitilanteessa kaikki mahdolliset ympäristövaikutukset otettaisiin huomioon yrityksen toiminnassa ja investointitilanteissa. Todellisuudessa voi olla kuitenkin vaikeaa tunnistaa investointien kaikki ympäristövaikutukset ja esittää ne numeromuodossa investointilaskelmissa. Ympäristövaikutuksien numeraalinen esittäminen onkin uusi ja vielä kehitysvaiheessa oleva laskentatoimen osa-alue. Laine ym. (2017) tarkastelivat ympäristöinformaation roolia case-tutkimuksen avulla suomalaisessa energia-alan yrityksessä. Tutkimuksen case-yrityksessä tunnistettiin ympäristöinformaation tärkeys ja laskentatoimen työntekijät käyttivät paljon resursseja ympäristöinformaation numeromuotoiseen esittämiseen. Vaikka ympäristöinformaation numeromuotoiseen esittämiseen käytettiin paljon aikaa, ei sillä kuitenkaan nähty olevan roolia osana yrityksen päätöksentekoa. (Jenkins & Yakovleva 2006, 273.; Laine ym. 2017, 606–609.)

Ympäristöulottuvuuden tarkasteleminen osana investointipäätöksentekoa muodostaa tästä syystä mielenkiintoisen tutkimusalueen. Seuraavaksi tutkimuksessa käydään läpi

tutkimuksen metodologiaan liittyviä kysymyksiä. Aineiston analysointi ja johtopäätöksien tekeminen seuraa tutkimuksessa metodologian läpikymisen jälkeen.

4 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

4.1 Tutkimusmenetelmä

Yleinen tapa metodologioiden jaottelamiseen tieteellisessä tutkimuksessa on jakaa ne kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa yritysvastuun roolia energia-alan yrityksissä ja ympäristöulottuvuuden vaikutusta investointipäätöksenteossa tutkitaan kvalitatiivisen metodologian avulla. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimukselle on tyypillistä kohteen tutkiminen kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiiviselle tutkimuksessa kohdejoukko valitaan yleensä tarkoituksenmukaisesti ja ihmistä suositetaan tiedonkeruun instrumenttina. Kvalitatiivinen tutkimus perustuu tilanteen ainutlaatuisuuteen ja tutkijan tulee tulkita aineistoa sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Tarkemmin määriteltynä tämä tutkimus on laadullinen case-tutkimus. Case-tutkimus tarjoaa yksityiskohtaista tietoa joko yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisia suhteissa olevia tapauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 134). Case-tutkimus tarjoaa työkalun monimutkaisen ilmiön tutkimiselle ja mahdollistaa tämän tutkimisen luonnollisessa ympäristössä. Tutkimuksessa voidaan käyttää apuna erilaisia tietolähteitä ja se voi olla luonteeltaan selittävä, kartoittava, kuvaileva tai ennustava. Case-tutkimusta ei pidä kuitenkaan sitoa tiukasti johonkin kategoriaan vaan tutkimus voi sisältää ulottuvuuksia useammasta eri kategoriasta. (Yin 2003)

Aineistonkeruumenetelmänä tutkielmassa on käytetty puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Teemahaastattelu keskittyy ennalta valittuihin teemoihin, mutta sen kysymysten muotoa ja esittämisjärjestystä ei ole määritelty tarkasti (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Teemahaastattelussa tutkijalle tarjoutuu mahdollisuus tarkentaa kysymyksiä haastateltavan vastauksiin perustuen (Sarajärvi & Tuomi 2002, 88). Teemahaastattelu valikoitui tutkielman menetelmäksi, koska haastateltujen asiantuntijoiden haluttiin

kertovan vastauksia myös sellaisiin asioihin, joihin ei haastattelukysymyksiä suunniteltaessa osattu kiinnittää huomiota. Haastatteluun valittuihin teemoihin haluttiin saada myös haastateltujen eri asemista johtuvia erilaisia tulokulmia. Tutkimuksessa haastateltavien omien ajatuksien, näkökulmien sekä kokemusten esiin tuominen oli ensisijaisen tärkeää. Kun haastateltavat kuvaavat omia näkemyksiään tarkemmin, mahdollistaa tämä myös tutkijalle paremman ymmärryksen muodostumisen.

Tutkimukseen valikoitui lopulta kaksi erillistä case-yritystä energia-alalta. Kaksi case-yritystä valikoitui tutkielmaan, koska tämä mahdollistaa syvällisemmän ymmärryksen muodostumisen energia-alan vallitsevista käytännöistä. Kaksi case-yritystä mahdollistaa myös sen, että yrityksiä on pystytty analysoimaan tarkasti. Haastatteluja on toteutettu case-yrityksissä niin monta, että kaikki haastatteluiden avulla saavutettavissa oleva informaatio on noussut esille. Enempää kuin kahta case-yritystä tutkielmaan ei valittu, koska Pro gradu -tutkielman rajallisuus huomioiden tämän ei katsottu olevan järkevää.

4.2 Laatu ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelua on yleisesti lähestytty termien validiteetti ja reliabiliteetti avulla. Termit ovat alkuaan syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen tarkastelemiseen, mutta niitä voidaan harkitsevuutta noudattaen käyttää myös kvalitatiivisen tutkimuksen parissa. Peräkylän (1997,202) mukaan käsitteet saavat kuitenkin erilaisia muotoja kvalitatiivisissa menetelmissä. Reliaabelius ymmärretään tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia ja se voidaan todentaa monella eri tavalla. Tutkielman validius tarkoittaa puolestaan tutkielmamenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on ollut tarkoitus. Vaikka reliabiliteetin ja validiteetin termien sopivuudesta kvalitatiivisen tutkimuksen arvioimisessa ei ole yksimielisyyttä, tulee kvalitatiivisen tutkimuksen laadun ja luotettavuuden arviointi toteuttaa monipuolisesti ja huolellisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Tässä tutkielmassa haastattelutilanteisiin on osallistunut haastattelijan roolissa tutkielman kirjoittajan lisäksi laskentatoimen professori Tampereen yliopistosta. Molemmat haastatteluihin osallistuneista haastattelijoista päätyivät yhteisymmärrykseen

haastattelujen onnistuneisuudesta ja tärkeimmistä esille nousseista teemoista. Kun kaksi aineiston arvioitsijaa päätyvät samaan lopputulokseen, lisää tämä myös laadullisen tutkimuksen reliaabeliutta. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 185).

Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös, että tutkijalla ei ole ollut aikaisempaa yhteyttä kumpaankaan haastatteluun osallistuneista case-yrityksistä, eikä tutkielmassa tarkasteltavaan energia-alaan. Ennakko-oletukset käytäntöjen toimivuudesta ei ole ohjannut tutkijaa tutkimusprosessin aikana. Tutkielmaan ei ole myöskään saatu rahoitusta tutkielmassa tarkastelluista yrityksistä, minkä voidaan myös nähdä lisäävän tutkijan neutraalisuutta tutkittavaa aihetta kohtaan.

4.3 Tutkimuksen eteneminen

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on varauduttava tutkimusprosessin muuttumiseen tutkielman edetessä (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Tämän tutkimuksen tutkimusprosessi on myös muuttunut alkuperäisestä suunnitelmasta tutkimuksen edetessä ja tämä on vaikuttanut tutkimuksen lopulliseen sisältöön. Tutkimusprosessi alkoi syyskuussa 2018 aiheen ideoimisella. Kiinnostus yritysvastuuseen ja ympäristöasioiden vaikutuksiin investointitilanteessa Pro gradu -tutkielman mahdollisena aiheena heräsi syksyllä 2018 käynnistyneellä laskentatoimen kurssilla. Kurssilla käsiteltiin yritysvastuun kasvavaa roolia ja kuinka tämän muutos tulee näkymään myös yrityksen laskentatoimen tuottamassa informaatiossa.

Tämän tutkimuksen aihealuetta esiteltiin ensimmäisen kerran seminaarissa lokakuussa. Aihealueeseen liittyvän kirjallisuuden todellinen läpikäynti alkoi tämän jälkeen. Marras-joulukuun aikana tutkielma eteni aikataulun mukaisesti ja tutkimussuunnitelma oli valmis joulukuun aikana. Tutkimussuunnitelmassa määriteltiin tutkimuksen tutkimuskysymys, tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen tavoitteet. Samaan aikaan tehtiin myös lopullinen päätös, että tutkielma sidotaan case-tutkimuksen avulla tarkastelemaan asioiden toteutumista yhdellä toimialalla. Kokoluokaltaan suuret, pitkän vaikutusajan investoinnit, tunnistettiin tärkeimmäksi kriteeriksi tutkittavalle toimialalle.

Energia-ala valikoitui tutkittavaksi toimialaksi lopullisesti tammikuun aikana. Toimialan voidaan katsoa olevan perusteltu, koska alalla tehdään säännöllisesti investointeja joiden aikajänne on pitkä. Lisäksi toimiala on suuren yhteiskunnallisen tarkastelun kohteena ja paine ottaa ympäristönäkökulmat huomioon päätöksenteossa on merkittävä. Toimialaan lopulliseen valintaan vaikutti opponoivilta opiskelijoilta, graduohjaajalta ja Tampereen yliopiston akatemiattutkijalta saadut näkökulmat energia-alan sopivuudesta tutkielmassa tarkasteltavaksi toimialaksi. Tammikuun aikana varmistui myös puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden valinta aineistonkeruun menetelmäksi. Tutkielman aiheen ollessa tutkittavana ilmiönä melko uusi, nähtiin teemahaastattelun sopivan menetelmäksi parhaiten.

Haastattelujen sopiminen alkoi maaliskuun aikana sähköpostin välityksellä. Sopivia haastateltavia energia-alan yrityksiä etsittäessä apuna käytettiin energiaviraston listaa suomalaisista voimalaitoksista. Haastateltavia yrityksiä selvitettäessä korostui myös yritysten maantieteellinen sijainti lähelle tutkimuksen toteuttamiskaupunkia Tamperetta. Tämä ei muodostunut ongelmaksi, koska tutkielmaan soveltuvia energia-alan yrityksiä löytyi Tampereen lähialueilta ja lopulta näistä kaksi valikoitui tutkimuksen case-yrityksiksi. Kaikki tutkimuksen kuusi haastattelua toteutettiin maalishuhtikuun aikana. Aineiston keruuta, käsittelyä ja analysointia käydään tarkemmin läpi seuraavassa kappaleessa 4.4.

Empiriaosuuden kirjoittaminen sujui nopeasti, kun aineiston keruu ja analysointi oli saatu valmiiksi. Haastatteluissa nousi selkeästi esille teemoja, joita empiriaosuudessa oli luonnollista käsitellä. Empiriaosion valmistuttua aikaisemmin kirjoitettua teoriaosuutta tarkennettiin. Tämän avulla varmistuttiin, että teoriaosio muodostaa empiriaosion kanssa yhtenevän kokonaisuuden. Lopullinen Pro gradu -tutkielma palautettiin ohjaajalle tutkielman esittämisen ja viimeisten kommenttien avulla tehtyjen muutoksien jälkeen kesäkuussa.

4.4 Aineiston keruu, käsittely ja analysointi

Tutkielman empiirinen aineisto kerättiin kuudella puolistrukturoidulla teemahaastattelulla kahdesta eri energia-alan yrityksestä. Tutkielmaan valikoituneiden case-yrityksien valinnassa painoi etenkin se, että molemmat yritykset ovat tehneet merkittävät voimalaitosinvestoinnit lähivuosien aikana. Toisesta tutkielmaan valikoituneesta case-yrityksestä tutkielmaan osallistui kaksi asiantuntijaa ja toisesta neljä asiantuntijaa. Molempien case-yrityksien tapauksessa yrityksistä haastateltiin niitä henkilöitä, jotka case-yritykset katsoivat järkeväksi tutkimuksen aihealue huomioon ottaen.

Alastalon ja Åkermanin (2010, 373) mukaan asiantuntijoita haastatellessa sopivien henkilöiden valinta voi tapahtua joko henkilön institutionaalisen aseman tai hänen osallisuutensa tutkittavaan ilmiöön perusteella. Haastateltavia valitessa molempia osa-alueita pidettiin tärkeinä ja haastateltaviksi valikoitui asiantuntijoita investointiprosessin eri vaiheista. Jokaisella haastateltavalla on erilainen vastuualue yrityksissä ja molemmista tutkielman case-yrityksistä haastateltavaksi valikoituivat ne henkilöt, jotka ovat työnsä kautta tekemisissä sekä yritysvastuun että investointien kanssa. Haastattelutilanteissa painotettiin hieman eri osa-alueita sen mukaan, mistä teemasta haastateltavalla asiantuntijalla oli eniten tietämystä. Haastateltavat reflektoivat tutkimuksen aihetta omasta näkökulmastaan ja pääpainopiste haastatteluissa haluttiin pitää haastateltavien henkilökohtaisissa kokemuksissa. Haastateltavia pyydettiin puhumaan oman asiantuntijuuden näkökulmasta.

Haastateltaville lähetettiin haastattelun runko sähköpostitse ennen haastatteluja, joten haastateltavilla oli mahdollisuus halutessaan valmistautua haastattelutilanteeseen. Haastattelurunko on tutkielman lopussa liitteenä 1. Viisi haastattelua toteutettiin haastateltavien omissa toimipaikoissa maaliskuun ja huhtikuun välisenä aikana. Yksi haastattelu toteutettiin Skype-haastatteluna huhtikuun lopussa. Haastattelut olivat kestoltaan 20–60 minuuttia. (Katso taulukko 2.) Haastattelut nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla ja litteroinnit suoritettiin aina haastatteluja seuraavana päivänä. Tutkielman ajankohtaisuuden takia haastateltavilla oli paljon sanottavaa aiheeseen liittyen. Aineisto litteroitiin sanatarkasti, mutta täytesanat ja muut tutkielman kannalta epäolennaiset

kohdat jätettiin litteroinnin ulkopuolelle. Haastattelujen litteroimisen aloittaminen haastatteluprosessin aikana auttoi tutkijaa tunnistamaan tärkeitä teemoja myöhempiä haastatteluja varten. Myöhemmissä haastatteluissa uudelta asiantuntijalta case-yrityksen sisällä pystyttiin kysyä mielipidettä aikaisemmassa haastattelussa esille nousseista asioista.

Haastateltavien lainaukset esitetään tutkimuksen empiriaosiossa anonyymeinä ja tunnistena käytetään kirjainnumeroyhdistelmää. Haastateltavan tunnistena käytettävä kirjainnumeroyhdistelmä muodostuu seuraavalla tavalla:

Ensimmäinen merkki

- H=Haastattelu

Toinen Merkki

- Jos merkki on A edustaa haastateltava case-yritystä, jossa haastattelut toteutettiin ensimmäisenä. Merkin ollessa B edustaa haastateltava case-yritystä, jossa haastattelut toteutettiin tämän jälkeen.

Kolmas Merkki

- Haastateltavat järjestyksessä. Numero 1 tarkoittaa ensimmäistä haastateltavaa, numero 2 toisena haastateltua ja näin edelleen. Numerot 1-2 ovat haastateltu case-yrityksestä A ja numerot 3-6 case-yrityksestä B.

Case-yritys	Haastateltava	Rooli	Haastateltu	Kesto
A	1	Tekninen johtaja	15.3.2019	47:16
A	2	Talousjohtaja	28.3.2019	46:17
B	3	Energiayksikön johtaja	29.3.2019	55:57
B	4	Ympäristöpäällikkö	4.4.2019	30:14
B	5	Hankeryhmän vetäjä	4.4.2019	29:33
B	6	Talousjohtaja	26.4.2019	22:33

Taulukko 1 Haastateltavat tutkimuksessa

Case-yritykset esitellään tarkemmin kappaleissa 4.4.2 ja 4.4.3. Tutkielmassa ei missään kohtaan mainita case-yrityksien nimiä, eikä haastateltavien henkilöiden nimiä. Ennen jokaisen haastattelun alkamista haastateltaville varmistettiin tutkimuksen anonyymisyys sekä tiedon että informaation luotettava käsitteleminen. Perusteluna aineiston anonyymiydelle on, että tutkimuksen empiriaosuuden tavoitteena on muodostaa yleisluonteinen kuvaus yritysvastuun roolista ja ympäristöulottuvuuden vaikutuksesta investointipäätöksessä energia-alalla.

Aineisto analysoitiin käyttäen sisällönanalyysiä, jota on Sarajärven ja Tuomen (2009, 91) mukaan mahdollista käyttää analyysimenetelmänä jokaisessa perinteisessä laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysi eteni Sarajärven ja Tuomen (2009, 92) kuvaamalla tavalla eli valittiin tutkimuksen tutkimuskysymysten kannalta merkittävät kohdat litteroidusta aineistosta. Haastattelujen avulla muodostetun aineiston analysoimisessa käytettiin apuna myös teemoittelua. Teemoittelu on hyödyllinen menetelmä, kun useiden haastatteluiden väliltä halutaan tunnistaa esille nousevia yhteisiä teemoja. Yhteisten teemojen esille nouseminen auttaa tutkijaa muodostamaan kuvaa haastattelussa esille nousevasta suuremmasta kokonaisuudesta. (Hirsjärvi & Hurme 2014)

4.4.1 Energia-alan esittely

Energia-ala on yhteiskunnallisesti erittäin merkittävä toimiala ja sen tärkeyden voidaan nähdä kasvavan entisestään tulevaisuudessa. Energia-alan tärkeä tehtävä on tuottaa energiaa yhteiskunnan käytettäväksi sähkön ja lämmön muodossa. Energia-alan yritysten palveluita ovat esimerkiksi energian tuotanto, hankinta, siirto ja myynti. Sähköä ja lämpöä yritykset tuottavat voimalaitoksissa eri puolilla maata käyttäen useita eri tuotantomuotoja, joita ovat esimerkiksi ydinvoima, vesivoima, kivihiili ja turve. Bioenergiaan hyödyntävät yritykset tuottavat energiaa biomassasta, kuten puusta ja peltokasveista. (Energiateollisuus 2019.)

Molemmat case-yritykset ovat energia-alan yrityksiä, jotka ovat toteuttaneet mittavat investoinnit lähivuosien aikana. Case-yritys A:n liikevaihto on kokoluokassa 70–90 miljoonaa euroa. Yrityksen investointi on ollut kokoluokaltaan 20–40 miljoonaa euron välissä. Case-yritys B:n vuosittainen liikevaihto on puolestaan 130–150 miljoonaa euroa ja investointi on ollut kokoluokaltaan 50–70 miljoonan euron välissä.

Case-yritykset ovat toiminnassaan sitoutuneet ISO 14001 -ympäristösertifikaatin noudattamiseen. Kriteerit ympäristösertifikaatin saamiseksi ovat ympäristölainsäädännön noudattaminen toiminnassa ja organisaation aiheuttamien ympäristövaikutusten tunnistaminen. Yritysten tulee aktiivisesti asettaa päämääriä ja tavoitteita ympäristövaikutusten pienentämiseksi. Yritykset ovat myös sitoutuneet kasvattamaan henkilöstön ympäristöosaamista, -tietoisuutta ja -asennetta. (Standardisoimisliitto 2019.)

4.4.2 Case-yritys A

Case yritys A on suomalainen energia-alan yritys, jonka liiketoiminta koostuu kaukolämmön ja sähkön tuottamisesta. Lisäksi yritys myy ja jakaa kaukolämpöä ja maakaasua. Yrityksen liiketoiminnan pääpaino on kaukolämmön puolella ja asiakkaina sillä on esimerkiksi asunto-osakeyhtiöitä, julkishallinnollisia organisaatioita ja teollisuuslaitoksia. Yrityksen hierarkiarakenne on kevyt. Toimitusjohtajan lisäksi yrityksen johtoryhmään kuuluu neljä henkilöä. Molemmat haastatteluun osallistuneista henkilöistä kuuluvat yrityksen johtoryhmään.

Yritys viestittää ympäristöasioiden olevan merkittävä osa yrityskulttuuria ja tavoitteena on toimia ympäristöulottuvuudessa jatkuvan parantamisen periaatteiden mukaisesti. Ympäristöasiat ovat myös osa strategiaa ja yritys viestittää sitoutuneensa kehittämään toimintaansa kasvattamalla biopolttoaineiden osuutta tuotannossa. Energiatehokkuuden parantaminen on myös tärkeä strateginen lähtökohta yritykselle. Yritys viestii tähtäävänsä investointien välityksellä jatkuvaan parantamiseen energiatehokkuudessa, ympäristöystävällisyydessä ja kustannustehokkuudessa.

4.4.3 Case yritys B

Case-yritys B tuottaa ja tarjoaa energiaa ja energiapalveluita. Yrityksen palvelut kattavat sähkön myyntiä ja jakelua, kaukolämpöpalveluja, tuulivoimapalveluja, vesivoimapalveluita ja teollisuuden energiaratkaisuja. Yrityksen oma energiantuotanto perustuu pääosin sähkön ja lämmön yhteistuotantoon, jossa kotimaisilla biopolttoaineilla valmistetulla energialla korvataan raskaan polttoöljyn käyttöä. Yrityksestä osallistui haastatteluun neljä henkilöä: energiayksikön johtaja, ympäristöpäällikkö, investointihankeryhmän vetäjä ja talousjohtaja.

Yrityksen suurimmat investoinnit ovat kohdistuneet viime vuosina voimalaitoksien modernisointiin. Yritys viestii ottavansa kaikessa toiminnassa huomioon vaikutukset ympäröivään luontoon ja kehittävänsä ympäristöhaittoja vähentäviä ratkaisuja jatkuvan parantamisen periaatteen mukaisesti. Tätä yritys kertoo toteuttaneensa sekä investointien että oman toiminnan kehittämisen kautta.

Molempien case-yrityksien esittelykappaleissa käytettiin lähteinä yrityksen kotisivuja ja haastattelutilanteissa esille noussutta informaatiota.

5 ENERGIA-ALAN INVESTOINNIT JA VASTUULLISUUS

Tässä luvussa esitetään tutkielman empiirisen osuuden analyysi. Laajassa mittakaavassa oli mahdollista tunnistaa tutkielman kannalta tärkeitä esille nousseita pääteemoja. Luku on jaettu alalukuihin kuvaamaan ja analysoimaan tutkielman aineistosta selkeimmin esille nousseita suurimpia teemoja. Alaluvut ovat järjestyksessä 5.1 Yritysvastuun merkityksen muuttuminen, 5.2 Investoinneille tyypillisiä ominaisuuksia energia-alalla, 5.3 Investointilaskelmat päätöksenteon tukena, 5.4 Ympäristövaikutuksien tarkasteleminen ja 5.5 Päästökaupan vaikutus ja huomioiminen investoinneissa. Luku lähtee liikkeelle yrityksen näkemyksistä liittyen yritysvastuuseen. Tämän jälkeen esitellään energia-alan investoinneille tyypillisimpiä ominaisuuksia. Luvun lopussa katse käännetään kysymykseen, miten ympäristöulottuvuus vaikuttaa investointilanteessa. Näin pyritään mahdollisimman selkeällä ja johdonmukaisella tavalla vastata tutkielman alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

5.1 Yritysvastuun merkityksen muuttuminen

Viime vuosikymmenien aikana haastateltavat näkevät tapahtuneen merkittävän yritysvastuun roolin kasvamisen. Energia-alan nähdään olevan alana melko konservatiivinen ja muutoksien tapahtuvan verrattain hitaasti. Yritysvastuu on kuitenkin kasvanut merkittävään rooliin ja siihen panostetaan voimavaroja kasvavissa määrin. Toisaalta lakisääteiset velvoitteet ovat ajaneet yritykset ottamaan vastuullisuuden huomioon toiminnassa, mutta myös lisääntyneillä sidosryhmien odotuksilla on ollut merkityksensä. Asiakkaat vaativat ja odottavat energia-alan yrityksiltä nykypäivänä vastuullista toimintaa. Yrityksillä on kasvava motivaatio viestittää ja näyttää asiakkailleen, kuinka vastuullista toiminta on kauttaaltaan. Yritysvastuun merkityksestä kertoo esimerkiksi se, että haastateltavat nostavat esiin tilanteita, missä sopimuksien

saaminen asiakkailta on helpottunut, koska yritys on pystynyt kertomaan asiakkaalle yritysvastuun olevan merkittävä asia yritystoiminnassa.

Yritysvastuun käsite ymmärretään laajana ja sen tarkka määrittelemineen muutamalla lauseella koetaan olevan vaikeaa. Määritelmät vaihtelevat myös eri henkilöiden välillä. Yhteistä eri henkilöiden näkemyksissä on, että henkilöt kokevat yrityksellä olevan nykypäivänä taloudellisen vastuun lisäksi myös sosiaalisia ja ympäristöllisiä vastuuta. Sosiaalinen vastuu ymmärretään esimerkiksi yrityksen vastuuna työntekijöistä ja urakoitsijoista. Esille nousevia vahvoja sosiaalisen vastuun teemoja ovat työturvallisuuteen ja työterveyteen liittyvät asiat. Yritysvastuun halutaan kulkevan mukana läpi yrityksen toiminnan ja yritykset kiinnittävät huomiota myös siihen, että niiden yhteistyökumppanit täyttävät vastuullisuudelle annettavat kriteerit. Tämä on yritykselle keino suojata itseään asiakkaiden silmissä, koska yrityksen yhteistyökumppanit ovat myös sitoutuneita noudattamaan yritysvastuun periaatteita. Case-yritykset nostavat esille myös paikallisuuden ja lähialueen toiminnan tukemisen tärkeyden. Energia-alan yritykset ovat tyypillisesti merkittäviä toimijoita lähiympäristölleen, mistä syystä niiden välilliset vaikutukset voivat olla huomattavat.

”Me ollaan laskettu, että esimerkiksi meidän voimalaitoksella on noin 50 henkilöä työssä, mutta koko tämä polttoainehuolto työllistää sen lisäksi 150 henkilöä välillisesti.” HAI

Taloudellinen vastuu ymmärretään verojen asianmukaisella hoitamisella ja kilpailullisen palkan maksamisena työntekijöille. Taloudellinen vastuu omistajille päin on omistajien varallisuuden kasvattamista. Omistajat ovat alkaneet mitata yrityksen toimintaa myös muiden mittareiden avulla. Yhteiskunnallisen kehityksen seurauksena on ollut omistajien intressien mukaista lisätä myös sosiaalista ja ympäristöllistä suorituskykyä mittaavia arviointikriteereitä taloudellisten mittareiden vierelle. Case-yrityksissä omistajien käyttämiä yrityksen arviointikriteereitä ovat esimerkiksi uusiutuvien polttoaineiden lisääntymiseen yritystoiminnassa, työtapaturmien väheneminen ja työterveyden parantuminen läpi yrityksen.

Ympäristövastuu on energia-alalla vastuun osa-alueista eniten huomiota osakseen saava julkisessa keskustelussa. Ympäristöulottuvuuteen liittyvät asiat nostetaan esille myös

haastateltavien kesken yritysvastuun osa-alueista tärkeimpinä. Yrityksen sidosryhmät ovat tulleet entistä tietoisemmiksi yrityksen ympäristövaikutuksista ja tämän nähdään vaikuttaneen muutokseen yrityksen voimallaituksien polttoainepohjassa. Case-yrityksien tärkeimpänä ympäristöön liittyvänä tavoitteena on yritystoiminnan kehittyminen kohti uusiutuvia polttoainemuotoja. Tämä tarkoittaa turpeen ja fossiilisten polttoaineiden, kuten öljyn ja kivihiilen käytön minimointia. Alapuolella oleva kuvio 6 tiivistää haastatteluissa esille nousseita ajatuksia yritysvastuun eri osa-alueista.

Sosiaalinen vastuu	Taloudellinen vastuu	Ympäristövastuu
<ul style="list-style-type: none"> • Työturvallisuus • Työntekijöiden terveys • Paikallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Läpinäkyvä verojen maksu • Kilpailullinen ja reilu palkka • Riittävä voitto omistajille 	<ul style="list-style-type: none"> • Uusiutuvat energiamuodot • Päästöjen vähentäminen • Energiatehokkuus

Kuvio 6 Yritysvastuun osa-alueet energia-alalla

Lisääntyneestä ympäristöulottuvuuden merkityksestä kertoo myös se, että yrityksissä on ympäristöasioihin erikoistuneita henkilöitä. Esimerkiksi ympäristölainsäädäntö on nopeasti muuttuvaa ja yritykset kokevat sen olevan välillä liian monimutkaista. Ympäristöasioista vastaavan henkilön tehtävänä on varmistaa, että yritykseltä ei ole jäänyt jotakin ympäristölainsäädäntöön liittyvää asiaa huomioimatta. Ympäristöasioihin erikoistuneiden henkilöiden tehtävänä on käydä myös keskustelua viranomaisten kanssa ja tuoda näissä keskusteluissa esille yrityksen näkemys ympäristöulottuvuuteen liittyen.

Yritysvastuun ja yritystoiminnan taloudellisen kannattavuuden välillä ei nähdä olevan suurta ristiriitaa. Kun toiminta on läpi yrityksen vastuulista, niin nähdään sen tuovan mukanaan myös liiketoiminnallista ja taloudellista hyötyä. Lyhyellä aikavälillä yritysvastuuseen uhratut kustannukset nähdään paikoittain nousevan korkeaksi. Kun asiaa tarkastellaan pitkän aikavälin näkökulmasta, ovat nämä kustannukset kuitenkin

perusteltuja. Haastateltavat tunnistavat panostuksien yritys vastuuseen olevankin useassa tapauksessa pitkän aikavälin strategisia panostuksia.

”WIN-WIN hyötyjä. Kyllä liiketalous niistä hyötyy, mutta toisaalta niin kuin sanoin, että joku hybridilämmitys vie meiltä kaukolämpöä. Mutta kaiken kaikkiaan näen, että kyllä me hyödytään ja muut osapuolet hyötyvät myös.” HAI

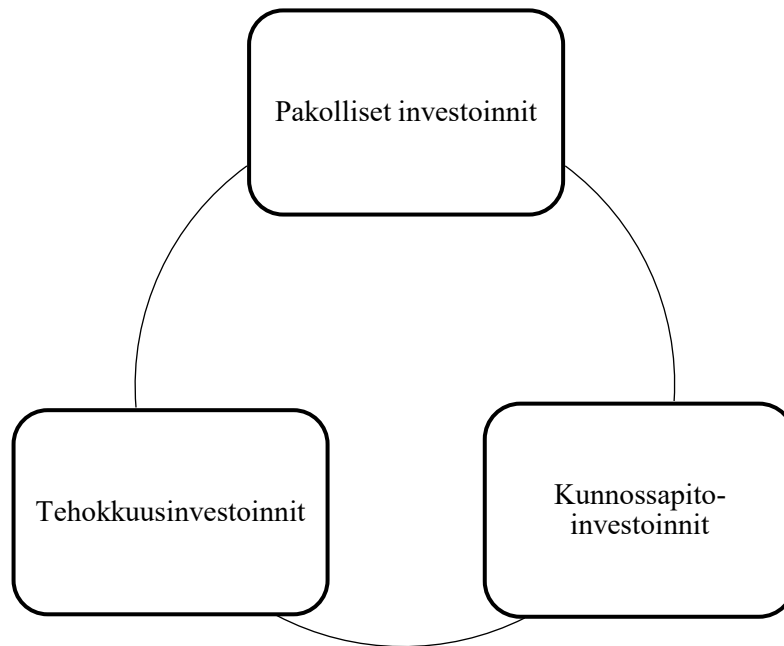
Yritysvastuun roolin nähdään muuttuneen entistä strategisemmaksi. Esimerkiksi investoinnit ovat muuttuneet merkittävästi yritysvastuun seurauksena ja 20 vuotta sitten energia-alan investointimaailma on ollut paljon yksinkertaisempi. Kun vanha kalusto on tullut käyttöikänsä päähän, on tilalle hankittu samanlainen kalusto mahdollisimman edullisesti. Nykyään jokaisella investoinnilla pyritään parantamaan esimerkiksi yrityksen energiatehokkuutta. Aikaisemmin motiivia energiatehokkuuden parantamiseen tai ympäristöystävällisempään toimintaan ei ole tullut lainsäädännön eikä myöskään sidosryhmien puolelta.

”Asiakkaat tosiaan ilmoitti, että tullaan asiakkaaksi. Ei minkäänlaista työtä asiakkaiden eteen tarvinnut tehdä. Ei tarvinnut olla houkutteleva.” HAI

5.2 Investoinneille tyypillisiä ominaisuuksia energia-alalla

Investointitilanteet vaihtelevat paljon energia-alalla ja investointiprosessi vaihtelee investoinnin luonteesta riippuen. Talouden tunnistetaan olevan aina tärkeä kriteeri, kun lopullista investointipäätöstä tehdään. Yritykset joutuvat tiukentuneen lainsäädännön takia toteuttamaan myös investointeja, joiden taloudellinen kannattavuus on kyseenalainen. Energia-alan investointien analysoimisessa case-yritykset käyttävät apuna investointien luokittelemista erilaisiin luokkiin. Case-yrityksissä investointeja jaotellaan lainmääräämiin pakollisiin investointeihin, kunnossapitoinvestointeihin ja tehokkuusinvestointeihin.

“Yks on lakisääteiset pakolliset investoinnit eli esimerkiksi päästörajat nousevat...Sit tulee tällaiset kunnossapito investoinnit eli uusitaan jo olemassa olevaa tekniikkaa. Sit kolmas ja ehkä se kiinnostavin on tehokkuusinvestoinnit, millä haetaan uutta hyötyä ja parannusta nykyisiin järjestelmiin.” HA2

Kuvio 7 Energia-alan investointien luokittelu

Lainsäädännöllä on suuri merkitys energia-alalla ja motiivi monelle suurelle investoinnille viime vuosikymmenien aikana on ollut vastaaminen kiristyneeseen ympäristölainsäädäntöön. Lainsäädännön velvoittamat pakolliset investoinnit voivat erota merkittävästi tehokkuus- ja kunnossapitoinvestoinneista. Pakollisten investointien tapauksessa investointiprosessin eteneminen ja apuna käytetty investointilaskelma voivat olla yksinkertaista. Yrityksissä on ollut kuitenkin myös tilanteita, missä sen on ollut pakko investoida kiristyneen lainsäädännön takia. Yrityksellä on ollut useita erilaisia investointivaihtoehtoja, miten kiristyneeseen lainsäädäntöön on voitu vastata. Näissä tilanteissa myös pakollisia investointeja analysoidaan tarkan investointiprosessin avulla.

”Meilläkin pyörii investointeja mitkä tehdään ihan puhtaasti sen takia, että on tämä ympäristökysymys. Kukaan ei saa niitä kannattavaksi. Todetaan et teillä on tällainen kuluerä, muka investointi, mutta kuluerä mikä on pakko tehdä. Koska ympäristövaatimukset tulevat tällaisissa vastaan.” HB3

Kunnossapito- ja tehokkuusinvestoinnit käyvät aina läpi tarkan investointiprosessin. Kunnossapitoinvestoinneissa investointitarpeen tunnistaminen tapahtuu yleensä operatiivisen toiminnan puolella. Energia-alan yrityksille on ominaista, että suuri määrä niiden varallisuudesta on jo koneiden ja kaluston muodossa yrityksen omistuksessa. Tämän omaisuuden kuntoa seurataan aktiivisesti ja jos esimerkiksi häiriöiden huomataan lisääntyneen merkittävästi, voi yritykselle olla ajankohtaista toteuttaa kunnossapitoinvestointi. Omaisuuden ja sen kunnon aktiivinen seuraaminen nähdään yleisenä tapana tunnistaa investointimahdollisuuksia energia-alan yrityksissä.

Tehokkuusinvestoinnit käynnistyvät puolestaan yleensä keskushallintovetoisesti eli investointimahdollisuuksien tunnistaminen ja investointiprosessin käynnistäminen ovat yrityksen johtoryhmän vastuulla. Energia-alalla panostetaan tällä hetkellä paljon resursseja investointeihin, joiden tavoitteena on yrityksen toiminnan muuttaminen kohti uusiutuvia energiamuotoja. Tehokkuusinvestoinneissa yritysten johtohenkilöt miettivät varautuvatko ne nykyisen kysynnän jatkumiseen vai voidaanko kysynnän nähdä kasvavan tulevaisuudessa. Tehokkuusinvestointien välityksellä yritykset pyrkivät varmistua, että niillä on käytössä toimintatavat ja -järjestelmät, joiden avulla yhteiskunnan ja asiakkaiden odotuksiin pystytään vastata tulevaisuudessa.

Investointiprosessi kokonaisuudessaan nähdään muuttuneen energia-alalla viime vuosikymmenien aikana ja siitä on tullut monimutkaisempi kokonaisuus yrityksille hallittavaksi. Aikaisemmin investointiprosessi on vienyt vähemmän aikaa, koska huomioon otettavia asioita on ollut vähemmän. Nykyään investointiprosessissa on mukana talousasioiden lisäksi myös yritysvastuun ympäristönäkökulmaan liittyviä asioita. Haastateltavat näkevät kehityssuunnan positiivisena, mutta myöntävät vielä esimerkiksi 1990-luvulla tilanteen olleen todella erilainen.

“Investointiprosessista on muuttunut monimutkaisempi kokonaisuus. Aikaisemmin yrityksille riitti, että yritys teetti vanhan laitoksen tilalle samanlaisen. Koko business muuttunut, että joudutaan ottamaan huomioon myös yhteiskunnan ja asiakkaiden odotukset.” HA1

Molemmat tutkielman case-yritykset ovat toteuttaneet viime vuosien aikana suuret voimalaitosinvestoinnit. Näiden investointien avulla yritysten voimalaitoksia on päivitetty nykypäivän odotuksia vastaavaksi. Voimalaitosinvestoinnit ovat olleet kokoluokaltaan niin merkittäviä, että investointiprosessin eteneminen on ollut erittäin tarkkaa ja hitaasti etenevää. Voimalaitoksien uusimiseen liittyvät investoinnit ovat harvinaisia investointeja yrityksille, joten investointiprosessin normaalia pidempi huolellinen läpikäyminen on nähty perusteltuna. Lisäksi voimaloiden investointitarve on tunnistettu molemmissa yrityksissä ajoissa, mistä syystä investoinnin toteuttaminen ei ole ollut täydellisen akuuttia. Tästä johtuen esimerkiksi investoinnin esisuunnitteluvaiheeseen on voitu käyttää runsaasti aikaa. Suurissa investoinneissa esisuunnittelun merkitys korostuu energia-alalla. Investoinnit muokkaavat yrityksen energiantuotantoa vuosikymmeniksi eteenpäin ja kaikki mahdolliset investointivaihtoehdot halutaan käydä läpi. Case-yritysten tapauksissa suurissa voimalaitosinvestoinneissa esisuunnitteluvaihe on ollut vuosia kestänyt investointiprosessin vaihe.

“Meillä on isoimmissa investoinneissa strukturoitu prosessi. Eli ensiksi tehdään esisuunnittelu. Eli ihan aluksi ideoidaan mitä kaikkea voisikaan tehdä ja sehän täytyy tehdä jo pitkällä aikajänteellä. Eli me nähdään, että viiden vuoden päästä tarvitaan jotakin ja lähdetään ideoimaan aikaisessa vaiheessa.” HA1

“Monista syistä johtuen ensimmäiset ideat siihen (voimalainvestointi) tuli jopa kymmenen vuotta sitten.” HA1

”Kyllä se monta kertaa se tärkein työ tehdään siellä esisuunnittelussa.” HB4

Usean investoinnin tapauksessa lopullinen päätös eri vaihtoehtojen väliltä tehdään taloudellisen kannattavuuden perusteella. Myös muille asioille annetaan kuitenkin painoarvoa lopullisessa päätöksenteossa. Yritykset tarkastelevat olemassa olevaa

tuotantokokonaisuutta ja kuinka investointi sopii osaksi sitä. Nykypäivänä pelkän taloudellisen kannattavuuden tarkastelemisen ei katsota riittävän, vaan asioita pyritään tarkastella mahdollisimman monesta eri näkökulmasta.

”Investoinnin pitää olla taloudellisesti kannattava. Taloudesta peruste. Sitten tekniikan pitää tukea strategiaa mikä meillä on. Lisätään uusiutuvaa ja niin edespäin. Sitten tulee nämä ympäristökysymykset... Eli talous, asiakkaat, ympäristö ja tekniikka.” HB1

5.3 Investointilaskelma päätöksenteon tukena

”Tietenkin se laskentalähtökohta on, että minkälaiseen markkinatilanteeseen se investointi tulee...esisuunnittelussa näitä erinäköisiä vaihtoehtoja laskettiin. Prosessilaskentaa, eli miltä ne näyttäisi prosessissa, investointikustannuksia ja investointilaskelmaa niiden perusteella...” HA1

Energia-alan case-yritykset käyttävät investointipäätöksenteossa apuna yleisempiä laskentamenetelmiä, kuten esimerkiksi nettonykyarvoa ja sisäisen korkokannan menetelmää. Vastuu investointilaskelmien tekemisestä on yrityksissä liiketoiminnan puolella työskentelevillä henkilöillä. Tätä case-yrityksissä selitetään sillä, että laskelmissa tulee käyttää apuna informaatiota, joka on helpommin liiketoiminnan puolella työskentelevien henkilöiden saatavilla.

”Meillä on isoimmissa investoinneissa yksi kokenut projektipäällikkö, joka laskee näiden investointien kustannukset. Eli lähtien siitä, että hankitaan tontti, rakennuskustannukset, mitkä ovat kattilan kustannukset, paljon tarvitaan erilaista ympäryslaitetta, sähköä, automaatiota ja tällöistä. Sitten meillä on prosessiasiantuntija, joka sen itse prosessin muutokset eli polttoaineet. Eli jos tehdään tällainen, niin paljonko polttoainetta käytetään. Ja mitä muutakaan sieltä muuttuukaan. Ja sitten minä (tekninen johtaja) tyypillisesti teen sen kassavirtalaskelman heiltä saaduilla tiedoilla.” HA1

Energia-alan yritykset ovat perustaneet hankeryhmiä, joiden vastuulla investointien läpivieminen ja myös investointilaskelmien tekeminen on. Taloushallinto tarkastaa laskelmat ja on näin mukana myös investointilaskelmissa. Investointeihin liittyvä tärkeä taloushallinnon tehtävä on rahoituksen hankkiminen ja varmistaminen investointiin. Esimerkiksi case-yrityksien toteuttamat voimalainvestoinnit ovat yrityksien liikevaihtoon nähden todella suuria investointeja, mistä syystä edullisen lainarahan saaminen on investoinnin onnistumisen kannalta tärkeää.

”Tietysti joku rahoitussuunnittelu on taloudella...Kesti puoltoista vuotta (saada rahoitus edelliseen investointiin), rahoittajalle tehtiin selvityksiä ja muuta. Mutta nyt se on halvempaa ja juostavampaa rahaa. Nämä laskelmat ovat ihan talouden hommia.” HB1

Case-yritykset näkevät, että investointilaskelmien tekeminen laskentaohjelmien avulla on yksinkertaista. Molemmat yritykset käyttävät apuna toimivaksi koettuja laskentaohjelmia, jotka laskevat automaattisesti yleisimpiä investointilaskelmia. Laskelmissa riski tulee huomioiduksi herkistämällä laskuja erilaisten skenaarioiden avulla. Laskentamenetelmistä diskonttaukseen perustuvat nettonykyarvo ja sisäisen korkokannan menetelmä tunnistetaan eniten painoarvoa saaviksi. Se kumpi näistä kahdesta saa lopullisessa investointipäätöksessä enemmän painoarvoa vaihtelee eri investointien välillä

”NPV on monesti määräävämpi kuin IRR. Se antaa kuitenkin enemmän euroja, varsinkin kattilakoko jutuissa. Meillä on yleensä kaksi erikokoista kattilaa ja lasketaan kummalla tulee isompi NPV. Sitten riski huomioidaan laskelmissa tietenkin.” HA2

”Kyllä se on lähinnä se sisäinen korkokanta eli IRR (merkitsevin). Tietyt ohjearvot on erityyppisille investoinneille mikä sen sisäisen korkokannan tulisi olla” HB4

Energia-alan investointien vaikutusaika on joidenkin investointien tapauksessa todella pitkä. Esimerkiksi suurien voimalaitosinvestointien vaikutusaika voi olla jopa 20–40 vuotta. Investointien pitkän vaikutus- ja laskenta-ajan takia investointilaskelmat sisältävät suuren määrän riskiä. Huolellisella investointilaskennalla ja tarkalla

diskonttokorkotekijän valitsemisella pyritään pienentämään tätä riskiä. Laskelmissa käytettävä diskonttokorko vaikuttaa merkittävästi investointilaskelmien esittämään investoinnin kannattavuuteen. Energia-alan case-yrityksissä hallitus päättää mitä diskonttokorkoa yritykset laskelmissa käyttävät. Investointiesitystä hallitukselle pidettäessä, omistajat myös varmistavat diskonttokoron olevan laskelmissa sovitulla tasolla.

“Sieltä tarkastellaan että on kannattava ja käytetään yhdessä sovittua laskentakorkoa ja tarkasteluaikaa.” HB3

”Joo laskelmat tehdään itse, mutta sitten nämä pääolettamat ovat sellaisia, joka kerta kun omistajalle lähtee esittää investointia niin ne varmistavat et olemme käyttäneet sitä samaa diskonttokorkoa.” HA2

Vastuu investointilaskelmien tekemisestä energia-alan yrityksissä on usein projektihenkilöiden puolella. Myös investointien jälkiseuranta tapahtuu enemmän projektin puolella. Varsinaisten jälkilaskelmien tekeminen on case-yrityksissä vähäistä. Kun investointipäätöksenteko on tehty, luovutetaan investointi projektitiimille toteutettavaksi. Projektin puolella työskentelevät henkilöt seuraavat karkeasti, kuinka investointi toteutuu ajallisesti ja rahallisesti verrattuna budjetoituihin arvioihin. Yksinkertaisimmillaan investointeihin liittyvän jälkiseurannan nähdään olevan suunnitellun budjetin ja todellisen toteuman välistä vertailua. Investointiin on budjetoitu käyttävän tietty määrä resursseja, mutta todelliset käytetyt määrät saattavat poiketa näistä. Jos investoinnin todellinen toteuma eroaa merkittävästi budjetoiduista, päivitetään tulevien investointien lähtöolettamia uuden informaation avulla.

”Erillisiä jälkilaskelmia ei ole tehty, mutta sitä että se luvattu kannattavuus tulee, sitä seurataan normaalin vuosittaisen budjetin avulla.” HB2

Case-yritykset pyrkivät oppia jokaisesta investoinnista. Yritykset kuitenkin myös myöntävät, että investointeihin liittyvä jälkiseuranta voisi olla tarkemmalla tasolla. Jälkiseurannan nähdään olevan haastavaa, koska niin moni asia voi todellisuudessa muuttua verrattuna investointien päätöksentekovaiheen olettamiin. Motivaatiota

investointien jälkilaskelmien tekemiselle osittain nähdään vähentävän, että omistajat eivät vaadi jälkilaskemia nähtäväksi.

5.4 Ympäristövaikutuksien tarkasteleminen

Energia-alalla yritykset seuraavat investointiensa ympäristövaikutuksia jo puhtaasti tiukentuneen lainsäädännön takia. Ympäristölainsäädännön merkittävyys energia-alalla on huomattava ja tiukentuneen lainsäädännön tunnistetaan pakottaneen yrityksiä myös investoimaan. Ympäristölainsäädännön nähdään olevan joissakin tilanteissa vielä liian monimutkaista ja vaikeasti tulkittavaa. Esimerkiksi ympäristöluvan saaminen investoinnille voi olla useita kuukausia kestävä prosessi. Osa investoinneista voidaan aloittaa ennen kuin lopullinen ympäristölupa investoinnille on saatu, mutta joissakin investoinneissa aloittamista joudutaan venyttämään lupaprosessin käsittelyn loppumiseen saakka.

”Kyllähän niissä (ympäristöluvat) on kehitettävää, mutta kyllä ne pakottavat investoimaan. Olemme investoineet tosi paljon sen takia, kun ympäristöluvat tiukentuu.”HB2

Suurissa investoinneissa jokaisen ympäristövaikutuksen tunnistaminen on vaikeaa ja ympäristövaikutuksia tarkastellaan investointitilanteessa melko karkealla tavalla. Toisessa case-yrityksessä määritellään investointipäätöksentekovaiheessa, minkä osuuden investoinnista voidaan katsoa kuuluvan ympäristöinvestoinniksi. Tarkoituksena on määritellä se osuus investoinnista mikä parantaa yrityksen ympäristöön liittyvää suorituskykyä. Investointi voi esimerkiksi pienentää yrityksen hiili- tai vesijalanjälkeä. Ympäristövaikutuksien tarkka tunnistaminen nähdään haastavana, mutta yritykset pyrkivät läpi investointiprosessin keskustelemaan ja analysoimaan näitä.

”Siellä on investointiraportissa rastit 0 prosenttia, 33 prosenttia, 66 prosenttia ja 100 prosenttia ympäristöinvestointia.” HB3

Ympäristövaikutuksien huomioimista investointipäätöksenteossa vaikeuttaa esimerkiksi sen määrittäminen, mitkä kustannukset luokitellaan kuuluvaksi osaksi ympäristökustannuksia. Joidenkin investointien tapauksessa tämä voi olla selkeää, mutta esimerkiksi case-yrityksien toteuttamissa suurissa voimalainvestoinneissa tämä on aiheuttanut haasteita. Yritykset pyrkivät kuitenkin vuosittaisella tasolla seurata ympäristöasioiden hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia. Ympäristökustannuksien mittaamisen lisäksi vaikeana nähdään myös se, kuinka paljon nämä kustannukset mahdollistavat lisätuottoja yritykselle. Tästä syystä ympäristöasiat huomioidaan joissakin investointitilanteessa sanallisesti, eikä niitä edes yritetä sisällyttää varsinaisesti investointilaskelmiin.

”Me seurataan vuosittain just näitä ympäristökustannuksia, että paljon niihin on sijoitettu rahaa. Semmoisena ympäristökustannuksena ei ole kuitenkaan myöskään tuloslaskelmassa sellaista riviä. Se hajautuu sinne muualle.” HB3

”Me tehtiin paljon investointeja sen takia, että pystyttiin vastata näihin (tiukentunut sääntely). Et sit jälkikäteen ne on laskettu tällaisiksi legal-ympäristökustannuksiksi erikseen.” HA1

Ympäristövaikutuksien huomioiminen investointitilanteessa ymmärretään yrityksissä niin, että investointien ympäristövaikutukset pyritään tunnistamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tämän jälkeen ympäristövaikutukset viedään investointilaskelmiin, jos sen nähdään olevan järkevällä tavalla toteutettavissa. Ympäristövaikutukset vaihtelevat kuitenkin merkittävästi investoinnin luonteen mukaan ja investoinnin ympäristövaikutus voi liittyä esimerkiksi oman sähkön käytön vähentämiseen, oman käyttöveden vähentämiseen, käyttöveden lämpötilan laskemiseen tai lämmön tehokkaampaan talteenottoon. Tästä syystä investoinnin luonteen mukaan vaihtelee voidaanko ympäristöasioita viedä laskelmien tasolle vai tyydytäänkö niitä tarkastelemaan vain sanallisesti osana investointipäätöstä.

”Käytännössä ympäristölaskelmalla minä ymmärrän sitä, että siinä ei mietitä pelkästään talousasioita, vaan on myös katsottu että mitä tämä mahdollinen investointi vaikuttaa yrityksen rikkipäästöihin, typen oksidi-päästöihin ja hiilidioksidipäästöihin. Tai mahdollisesti kemikaalien käyttöön.” HB2

Yksi energia-alalla erittäin näkyvä teema ja useassa investointitilanteessa mukana oleva asia on kasvihuonepäästöt. Päästökauppajärjestelmän seurauksena etenkin co2-päästöt on mahdollista huomioida investointitilanteessa. Monella muulla ympäristövaikutuksella ei ole rahallista arvoa, mistä syystä niiden huomioiminen investointipäätöksenteossa on epätasemmalla tasolla.

”Kaikillehan noille ympäristöjutuille ei tule rahallista arvoa...co2-päästöt on ainut kuitenkin mille maailmalaajuinen tai Euroopan laajuinen hinta. Se on mukana jokaisessa laskelmassa. Typpi ja rikki mainitaan ainoastaan investointilaskelmissa ainoastaan silloin, jos laitoksella on tiukat päästörajat näiden osalta.” HA2

Myös investointien ympäristövaikutuksia pyritään seuraamaan investoinnin toteuttamisen jälkeen. Investointien ympäristövaikutuksien jälkiseuraamista helpottaa se, että oletettujen ympäristöhyötyjen todellinen toteutuminen näkyy melko välittömästi yritykselle. Jos investoinnin avulla on tavoiteltu esimerkiksi päästöjen vähentämistä, pystytään siinä onnistuminen laskea tarkasti todellisen polttoainejakauman avulla. Voimalaitosinvestointeja tehdessä yrityksen ympäristöasiantuntijat määrittelevät odotukset tulevaisuuden polttoainejakaumasta ja tätä kautta co2-päästöistä. Jos todellinen voimalaitoksen fossiilisten polttoaineiden käyttö on arvioitua käyttöä pienempää, näkyy tämä yrityksellä odotuksia pienempinä päästöinä. Fossiilisten polttoaineiden käyttöä voidaan joutua joissakin tilanteissa kuitenkin myös lisäämään verrattuna odotettuihin arvioihin. Kesällä, kun yrityksen voimalaitokset kohtaavat minimikuorman energiantuotannossa, voi tämä olla mahdotonta toteuttaa uusiutuvien polttoaineiden avulla ja yritykset joutuvat turvautua fossiilisiin polttoaineisiin.

”Koska mitään kattilaa ei 365 päivää vuodessa voida käyttää. Kaikilla on joku minimikuorma, milloin ne joudutaan sammuttamaan ja sitten tehdä jollain korvaavalla. Korvaava on yleensä aina fossiilinen. Parilla paikkakunnalla menty siihen että kesäaikana, kun kuorma menee pääkattilalle mikä pyrkii aina olemaan uusiutuvaa. Niin se kuorma menee niin alhaiseksi, että jossain kohtaan touko-kesäkuussa joudutaan sammuttaa ne. Se tavallaan piiputtaa. Vähän kun autollakaan ei voi ajaa puolta kilometriä tunnissa.” HB2

5.5 Päästökaupan vaikutus ja huomioiminen investoinneissa

”Mitä ympäristölaskelmia ymmärrän meidän puolelta, niin on co2 -laskelma.” HAI

Molemmat tutkimukseen osallistuneet case-yritykset omistavat voimalaitoksia, jotka kuuluvat päästökauppajärjestelmän piiriin. Yritykset valvovat päästökauppaan liittyvää keskustelua aktiivisesti. Energiateollisuus ry on energia-alan yritysten edustuslaitos ja yritykset ovat mukana edustuslaitoksen välityksellä seuraamassa päästökauppajärjestelmän kehittymistä. Yritykset pyrkivät arvioimaan kuinka paljon päästökauppaan liittyviä ilmaisoikeuksia ne tulevat saamaan vuoteen 2030 mennessä. Päästökauppaan liittyvässä ilmaisoikeuksien määrässä odotetaan tapahtuvan leikkauksia lähivuosien aikana. Päästökaupan tulevaisuuden toimivuuteen sisältyy vielä paljon kysymysmerkkejä. Tulevaisuuden ennakointi ja seuraaminen on tarkalla tasolla molemmissa case-yrityksissä liittyen päästökaupan kehittymiseen.

Päästökaupan seurauksena hiilidioksidille on muodostunut hinta. Tästä syystä sen huomioiminen investointitilanteessa ja investointilaskelmissa on helpompaa kuin monen muun ympäristövaikutuksen. Yritykset pystyvät hiilidioksidin hinnan avulla laskemaan, kuinka paljon päästöt aiheuttavat kustannuksia yritykselle. Päästökaupan perimmäisenä tarkoituksena on ohjata yritykset investoimaan päästövapaisiin uusiutuviin energiamuotoihin. Päästöoikeuden hinta on kuitenkin vaihdellut paljon ja hinta on ollut niin matalalla tasolla, että järjestelmä on menettänyt paikoin ohjaavan vaikutuksena kokonaan.

”Se päästöoikeuden hinta on meillä sisällä muussa investointilaskelmassa. Käsitellään tuloslaskelmassa myös omana rivinään. Nämä päästöoikeudet, se on yksiselitteisempi. Sitä seurataan ja saadaan kannattavuutta laskettua lisää... Se on näkynyt jo pidempään ja aikaisemmin, kun laskettiin skenaarioita, että se päästöoikeuden hinta lähtee sieltä nousuun, mutta sit se ei lähtenyt, niin välillä oltiin että ei se ole ohjaavana vaikutuksena. Mutta ihan hyvä et on siellä laskelmissa mukana.” HB3

Päästöoikeuden tulevaisuuden hinnankehitystä pyritään arvioida ja case-yritykset ostavat ulkopuolisilta palveluntarjoajilta erilaisia hintaskenaarioita päästöoikeuden

tulevaisuuden hinnasta. Yritykset tiedostavat, kuinka vaikeaa tulevaisuuden päästöoikeuden hinnan arvioiminen on ja tiedostavat erilaisten hintaskenaarioiden pitävän sisällään merkittävän määrän riskiä. Ulkopuoliset palveluntarjoajat valmistelevat yrityksille päästöoikeuden hintaskenarioita jopa 15–30 vuoden päähän tulevaisuuteen. Yleensä yritykset käyttävät vain yhden palveluntarjoajan palveluita. Suurissa investointilanteissa hintaskenario hinnankehityksestä saatetaan ostaa useammalta yritykseltä. Eri palveluidentarjoajien hintaskenaarioiden nähdään olevan kuitenkin niin lähellä toisiaan, että case-yritykset kokevat saavansa riittävän varmistuksen yhden palveluntarjoajan hintaskenaarioiden avulla.

”Nämä investoinnit ovat niin pitkän pitoajan investointeja, niin se et onko se päästöoikeuden hinta siinä skenaariossa kymmenen euroa vai 25 euroa, niin se muuttaa aika paljon laskelmia.” HBI

Case-yritykset myöntävät tämän hetkisen päästöoikeuden hinnan olevan liian matala ollakseen sen aidosti merkittävä tekijä yrityksille. Hiilidioksidin päästöoikeuden hintaan liittyy vielä paljon nousemisvaraa yrityksen näkökulmasta tarkasteltuna. Esimerkiksi case-yritys A:n toteuttamassa voimalaitosinvestoinnissa päästökaupan aiheuttamien kustannuksien osuus on kokonaiskustannuksista pieni.

”Sillä pitäisi minun mielestä olla 20–30 prosentin osuus siihen investoinnin kustannuksiin, niin voisi sanoa että se oikeasti ohjaa. Mutta kun sillä on 3-5 prosenttia vaikutus, niin se nyt on normaali riski yrityksen näkökulmasta.” HAI

Päästöoikeuden tulevaisuuden hinnankehitykseen liittyvä epävarmuus ohjaa kuitenkin yritysten toimintaa. Päästökauppajärjestelmä on vaikuttanut esimerkiksi voimalaitosinvestoinneissa siihen millainen uusi lämpökattila ja polttoainepohja laitoksiin on rakennettu. Energia-alan yritykset näkevät, että on erittäin tärkeää yrityksen omistavan sellaisia koneita ja kalustoa, joiden avulla yritykset voivat joustavasti muuttaa toimintaansa tulevaisuuden toimintaympäristössä tapahtuvien muutoksien mukana. Case-yritysten toteuttamat investoinnit ovatkin viime vuosien aikana olleet pääsääntöisesti vanhan kaluston uusimista nykypäivän odotuksia vastaavaksi. Päästöoikeuden hintaan liittyvistä ongelmista huolimatta, yritykset ovat investointiensa välityksellä vieneet toimintaa kohti uusiutuvia energiamuotoja.

”Niin, tietysti nyt jos puhutaan vaikka sitten vesivoimainvestoinneista. Se ei sinällään ole päästökaupasta riippuvainen. Se on päästötöntä, se on uutta. Halutaan satsata näihin energiamuotoihin. Eikä korvata fossiilista jollain muulla (fossiilisella). Kasvetaan sellaiselle polulle mikä on kestävämpää. Ei johdu suoraan päästökaupasta, mutta on sillä vaikutus siinä...”HB2

”Kun päästään sinne puunpoltto suuntaan, niin ei olla enää päästökaupan piirissä niin paljon. Tai voimalaitos on päästökaupan piirissä, mutta meillä on siellä sitten mahdollisuus uusiutuvaan.” HB3

Yritykset uskovat, että hiilidioksidipäästöjen väheneminen olisi tapahtunut myös ilman päästökauppajärjestelmää. Energia-alan kohtaama julkinen paine päästöjen vähentämiselle on ollut suurta jo ennen päästökaupan mukanaan tuomaa keskustelua. Päästökauppa on kuitenkin nopeuttanut prosessia ja muodostanut yrityksille aikatauluja, joihin mennessä investointeja päästöjä vähentävään tekniikkaan on ollut pakko tehdä.

Päästöoikeuden hinnan ennustetaan lähtevän nousuun tulevaisuudessa. Tämän yritykset näkevät lisäävän motiivia päästöjen vähentämiselle entisestään. Euroopan laajuisen päästökauppajärjestelmän yritykset ovat nähneet epäonnistuneen etenkin siinä, että ilmaisia päästöoikeuksia on jaettu yrityksille liian paljon. Tästä syystä päästöoikeuden hinta on markkinoilla jäänyt halvaksi. Ohjausmekanismiin olisi pitänyt olla alusta asti huomattavasti jyrkempi, että päästökauppajärjestelmän vaikutuksia voitaisiin nähdä vielä enemmän yritystoiminnassa. Koska case-yrityksien tuotanto on jo korkealla tasolla uusiutuvia energialähteitä hyödyntävää, suojaa tämä yrityksiä päästöoikeuden korkealtakin hinnan nousemiselta.

”Vaikka päästöoikeuden hinta kaksinkertaistuisi, niin ei olisi maailmanloppu.” HB3

Yritykset kohtaavat päästökaupan takia kasvavaa painetta olla hiilineutraali. Case-yritykset suhtautuvat kuitenkin varauksella liian nopeaan muutokseen kohti täydellistä hiilineutraalisuutta. Joissakin tilanteissa hiilen nähdään olevan ainoa mahdollinen polttoaine energiantuotantoon. Haastateltavat muistuttavat myös, että pelkkä energia-ala ei pysty saamaan koko yhteiskuntaa hiilineutraaliksi. Tällä hetkellä keskustelun nähdään olevan todella paljon energia-alalle painottunutta.

”Kun se päästokeskustelu on tällä hetkellä niin energiapuolen keskeistä, niin muiden pöydän tahojen kannalta me ratkaistaan kaikki nämä ongelmat ja muiden ei tarvitse tehdä mitään.” HB3

Päästökauppajärjestelmä on laajentunut vähitellen koskettamaan myös muitakin kasvihuonepäästöjä kuin co₂-päästöjä (Päästökauppajärjestelmä 2019). Hiilidioksidipäästöt saavat kuitenkin selkeästi eniten huomiota ja päästökaupan mukanaan tuoman keskustelun nähdään olevan liikaa co₂-päästöihin keskittynyttä. Esimerkiksi typpidioksidipäästöt (N₂O) kuuluvat päästökaupan piiriin vain harvoissa tuotantoprosesseissa. Yritykselle ei ole motiivia kirjoittaa investointiesitykseen, mitkä ovat investoinnin vaikutukset typpidioksidipäästöille, jos kukaan ei ole näistä kiinnostunut.

”Ehkä se mikä tässä päästökaupassa häiritsee eniten, on kun se keskittyy välillä pelkästään hiilidioksidiin. On unohdettu kaikki muut kasvihuonekaasut.” HB3

Alapuolella olevassa taulukossa 2 tiivistetään yhteen päästökauppajärjestelmän tarkoitus ja haastatteluissa esille nousseita case-yrityksien näkemyksiä liittyen päästökauppaan.

Päästökaupan tausta	<ul style="list-style-type: none"> • Vuonna 2005 käynnistynyt järjestelmä, jonka tavoitteena on asettaa kasvihuonepäästöille hinta. • Voimalliset tarvitsevat yhden päästöoikeuden jokaista päästötonniansa vastaan.
Ohjaava vaikutus	<ul style="list-style-type: none"> • Päästökauppa yhdessä muiden tekijöiden kanssa on ohjannut yrityksiä investoimaan uusiutuviin energiamuotoihin. • Hinnan ollessa matala menettänyt osittain vaikuttavuutensa, mutta epävarmuus tulevaisuuden hinnannoususta on vaatinut yrityksiltä toimia.
Päästöoikeuden nykyinen hinta	<ul style="list-style-type: none"> • Hinta on liian matalalla tasolla ollakseen merkittävä kustannuserä yritykselle. • Hinnassa onkin vielä paljon nousemisvaraa yrityksen näkökulmasta. • Hinnan odotetaan nousevan yrityksissä merkittävästi.
Muut huomiot	<ul style="list-style-type: none"> • Hiilidioksidipäästöjen olisi uskottu vähenevän myös ilman päästökauppajärjestelmää. • Päästökauppa on nopeuttanut päästöjen vähentämisen prosessia. • Päästökauppajärjestelmä on keskittynyt liikaa hiilidioksidipäästöihin.

Taulukko 2 Case-yrityksien ajatuksia päästökaupasta

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän Pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tarkastella kuinka yritysvastuu ymmärretään energia-alan yrityksissä ja millainen sen rooli on yritysten investointitilanteessa. Yritys vastuun vaikutusta investointitilanteessa tarkasteltiin yritys vastuun sisältämän ympäristöulottuvuuden avulla. Tutkielman teoriaosuudessa käytettiin yritys vastuun ja investointien tieteellistä kirjallisuutta. Kirjallisuuden avulla pyrittiin luomaan mahdollisimman tarkat kuvaukset yritys vastuun ja investointien akateemisesta kirjallisuudesta ja nostaa esille tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita. Haastatteluissa esille nousseet asiat vahvistavat tutkielmassa käsiteltyä kirjallisuutta, mutta esille nousi myös uusia mielenkiintoisia näkökulmia ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

6.1 Yritys vastuun ymmärrys energia-alan yrityksissä

Yritys vastuun lisääntynyt merkitys tunnistetaan energia-alan yrityksissä ja yritys vastuun toteutumiseen on alettu panostaa entistä enemmän voimavaroja. Energia-alalla yritys vastuun mukanaan tuoma muutos liiketoiminnassa nähdäänkin erittäin merkittävänä. Carroll (2008, 28–34) mukaan yritysten voidaan nähdä alkaneen panostaa voimavaroja yritys vastuulle 1970-luvulta lähtien. Energia-alalla kehitys kohti yritys vastuuta on tapahtunut tätä myöhemmin ja vielä esimerkiksi 1990-luvulla yritys vastuun rooli osana liiketoimintaa nähdään pienenä. Nykypäivänä yritys vastuu on kuitenkin tärkeä huomioon otettava asia ja sillä on selkeä ja tunnistettavissa oleva rooli yrityksissä. Esille nousseita konkreettisia esimerkkejä yritys vastuun merkityksen kasvamisesta on erilaiset koulutukset liittyen yritys vastuuseen ja omistajien käyttämät yritys vastuun toteutumista tarkastelevat mittarit yritysten onnistumisen arviointikriteereinä.

Yritys vastuun kirjallisuudessa on yleisesti lähestytty yritys vastuun käsitettä jakamalla se kolmeen erilliseen vastuun osa-alueeseen. Tätä luokittelua tapahtuu myös energia-alan case-yrityksissä ja yritykset käsittävät yritys vastuun pitävän sisällään taloudellisen,

sosiaalisen ja ympäristöllisen vastuun osa-alueen. Yritysvastuun käsitteen tarkka ymmärtäminen vaihtelee haastateltavien henkilöiden välillä ja jokainen katsoo yritysvastuuta hieman omasta näkökulmastaan. Kirjallisuudessa esille nostetut ongelmat yritysvastuun tarkalle määrittelemiselle on tunnistettavissa myös energia-alan yrityksissä (Van Marrewijk 2003). Haastateltavat näkevät yritysvastuun olevan enemmän strateginen kuin operatiivinen asia. Suurimmat yritysvastuun mukanaan tuomat hyödyt nähdään mahdollistuvan kirjallisuuden mukaisesti silloin, kun yritysvastuu on integroidu osaksi yrityksen strategiaa (Waddock, Bodwell & Graves 2002, 145).

Weber (2008, 248–249) mukaan panostukset yritysvastuuseen tuovat mukanaan myös liiketoiminnallisia hyötyjä yritykselle. Suurin hyöty minkä yritysvastuun nähdään mahdollistavan energia-alan yrityksissä, on kokonaisvaltainen yrityksen aseman paraneminen sidosryhmien silmissä. Kyky viestittää ja näyttää asiakkaille toiminnan olevan yritysvastuullista on nykypäivänä todella tärkeää. Lisääntyneillä sidosryhmien odotuksilla on ollut tärkeä rooli toiminnan muuttumisessa energia-alalla entistä yritysvastuullisemmaksi. Toisena tärkeänä tekijä yritysvastuun korostumisen taustalla on tiukka ympäristölainsäädäntö. Yritysvastuu onkin mielenkiintoisesti energia-alan yrityksissä toisaalta keino luoda kilpailuetua, mutta myös vahvasti jo lain velvoittamana pakollinen toimi. Motiiveina yritysvastuun ja ympäristöasioiden huomioimisen taustalla toimivat lain asettamat vaatimukset, kustannussäästöt ja parempien suhteiden muodostaminen yrityksen sidosryhmien kanssa (Babiak & Trendafilova 2010, 17).

Yritysvastuun ja taloudellisen suoriutumisen välillä ei nähdä olevan ristiriitaa yritystoiminnassa, vaikka lyhyellä aikavälillä yritysvastuuseen uhratut kustannukset voivat nousta korkeiksi. Yritysvastuun mukanaan tuomat hyödyt näkyvätkin toiminnassa vasta pitkällä aikavälillä, mutta kustannukset tulevat maksetuksi yritykselle heti (Weber 2008.) Osittain tätä ongelmaa energia-alan yrityksissä pienentää se, että omistajat arvioivat yrityksiä myös muiden kuin taloudellisten mittareiden avulla. Tästä syystä yrityksen voidaan nähdä olevan helpompi toteuttaa investointeja ja panostuksia yritysvastuuseen. Yrityksien näkökulmasta omistajien käyttämät mittarit ovat vahva signaali sille, että yrityksen tulee panostaa yritysvastuun toteutumiseen yrityksissä ja ottaa yritysvastuun sisältämä ympäristöulottuvuus huomioon päätöksenteossa.

6.2 Ympäristöulottuvuus energia-alan investoinneissa

Ympäristöulottuvuus korostuu energia-alalla. Yritykset näkevät ympäristövastuun olevan yritysvastuun osa-alueista eniten huomiota saava osa-alue sekä sidosryhmien silmissä että osana yrityksen päätöksentekoa. Ympäristöulottuvuudella ja ympäristövaikutuksien tarkastelemisella on myös selkeä rooli yritysten suurissa investointitilanteissa. Negatiivisten ympäristövaikutuksien, kuten päästöjen vähentämisen merkitys yritystoiminnassa on noussut, mistä syystä siitä on muodostunut tarkasteltava asia monessa investointitilanteessa. Eri investointien ympäristövaikutukset vaihtelevat kuitenkin merkittävästi erilaisten investointien välillä. Joidenkin investointien tapauksessa ympäristövaikutuksien tarkasteleminen nähdään yksinkertaisena, kun taas joidenkin investointien kohdalla ympäristövaikutuksen tunnistaminen voi olla vaikeaa.

Yritysten toiminta on mennyt entistä enemmän siihen suuntaan, että yritykset ovat siirtyneet pelkästä ympäristöulottuvuuden tunnistamisesta sen esittämiseen numeromuodossa (Jenkins & Yakovleva 2006, 273). Myös energia-alalla yritykset pyrkivät ottamaan ympäristöasiat huomioon numeromuodossa aina, kun tämä on mahdollista. Laajoissa investoinneissa jokaisen mahdollisen ympäristövaikutuksen tunnistaminen ja sen esittäminen numeromuodossa aiheuttaa kuitenkin ongelmia. Tästä syystä energia-alalla ympäristövaikutuksien tarkasteleminen voi investointitilanteessa tapahtua vielä sanallisesti eikä niitä edes yritetä pukea numeromuotoon. Yritykset tarkkailevat ympäristövaikutuksiensa kehittymistä tarkasti, koska ympäristöregulaation tiukentumisella voi olla nopeita ja merkittäviä vaikutuksia ympäristövaikutuksien aiheuttamien kustannuksien nousuun. Ympäristöulottuvuuden aiheuttamien kustannuksien ja tuottojen arvioiminen nähdään vaikeana, koska tulevaisuuden teknologiat, regulaatio ja sidosryhmien odotukset eivät ole tiedossa.

Vuonna 2005 käynnistyneen päästökauppajärjestelmän seurauksena etenkin hiilidioksidipäästöille on muodostunut hinta. Tämä voidaan sisällyttää osaksi investointilaskelmia, mistä syystä hiilidioksidipäästöjen huomioiminen on helpottunut investointitilanteessa. Päästökauppa on todella suuri teema energia-alalla ja se on osana melkein jokaista investointitilannetta tällä hetkellä. Päästöoikeuden hinta on kuitenkin tällä hetkellä vielä case-yritysten näkökulmasta matalalla tasolla ja se sisältää

huomattavasti nousemisvaraa. Koska päästöoikeuden hinta on ollut aikaisemmin vielä alhaisemmalla tasolla, on esimerkiksi suurien voimalainvestointien tapauksessa päästökauppajärjestelmän muodostamien kustannuksien osuuden laskettu olevan vain noin 2-5 % investointien kokonaiskustannuksista.

Vaikka päästöoikeuden hinta on ollut liian matalla tasolla ollakseen merkittävä kustannuserä yritykselle, tunnistetaan päästökauppajärjestelmän silti ohjanneen yritysten toimintaa ja vauhdittaneen yritysten investointeja päästöjä vähentäviin teknologioihin. Koska täydellistä varmuutta päästökauppajärjestelmän kehityksestä ja päästöoikeuden tulevaisuuden hinnasta ei ole, ovat yritykset varautuneet toiminnassaan päästöoikeuden jyrkkäänkin hinnannousuun. Laaja yhteiskunnallinen kehitys ja sidosryhmien odotukset hiilineutraalia energia-alasta, ovat tärkeimmät motivaatiotekijät investointien taustalla, jotka ohjaavat yrityksiä kohti uusiutuvaa ja päästötöntä energiantuotantoa. Päästökauppajärjestelmä on kuitenkin nopeuttanut prosessia ja muodostanut investoinneille aikarajoja.

Päästöoikeuden hintaan liittyvät ongelmat ovat olleet esillä myös viranomaiskeskustelussa ja päästökauppajärjestelmään liittyvä markkinavakaussvarasto (MSR, Market Stability Reserve) on käynnistynyt tammikuussa 2019. Markkinavakaussvaraston mekanismin tarkoituksena on lisätä päästökaupan joustavuutta ja parantaa viranomaisten keinoja hallita liikkeellä olevien päästöoikeuksien määrää. (Päästökauppajärjestelmä 2019.) Markkinavakaussvaraston vaikutuksia on vielä mahdotonta nähdä energia-alan yrityksissä. Aineistosta esille nousseiden tuloksien perusteella markkinavakaussvaraston kaltaisen uudistuksen voidaan nähdä olevan tervetullut lisä päästökauppajärjestelmään.

6.3 Tutkimuksen kontribuutio ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet

Tutkimus on lisännyt tietoisuutta siitä, kuinka yritysvastuu ymmärretään energia-alan yrityksissä Suomessa. Tämän lisäksi tutkimuksen avulla voidaan muodostaa kuva siitä, miten yritysvastuun sisältämä ympäristöulottuvuus vaikuttaa investoinneissa energia-alalla. Investointien ympäristövaikutusten tarkastelussa päästökaupan mukanaan tuoma

teema näkyy todella suurena energia-alan yrityksissä. Koska päästökauppajärjestelmän seurauksena hiilidioksidipäästöille on muodostunut hinta, on hiilidioksidipäästöjen sisällyttäminen osaksi investointitilannetta ja investointilaskelmia mahdollista. Yritykset pyrkivät tunnistamaan muita myös ympäristövaikutuksiaan. Muilla ympäristövaikutuksilla ei ole hintaa, joten niiden tarkasteleminen ei ole kuitenkaan yhtä systemaattisella tasolla investoinneissa kuin hiilidioksidipäästöjen. Investointien ympäristövaikutukset voivat olla luonteeltaan niin monenlaisia, että jokaisen mahdollisen ympäristövaikutuksen tunnistaminen investointitilanteessa nähdään lisäksi vaikeana.

Yritysvastuuseen liittyvien puheiden ja todellisten tekojen välillä on kirjallisuudessa tunnistettu olevan eroavaisuuksia (Malsch 2013). Tutkimus osallistuu tähän keskusteluun ja ei tunnista tämän kaltaisen eroavaisuuden olemassa oloa energia-alalla. Energia-alan yritykset puhuvat yritysvastuusta paljon vuosikertomuksissa ja kotisivuillaan. Yritysvastuulla on kuitenkin myös ympäristöulottuvuuden muodossa tunnistettavissa oleva rooli osana investointitilanteita. Tutkielmassa muodostettiin yleiskuvaus siitä, kuinka yritysvastuu ymmärretään energia-alan yrityksissä ja miten sen sisältämä ympäristöulottuvuus vaikuttaa osana investointeja. Koska päästökauppajärjestelmä nousi tutkimuksessa esille investointitilanteissa vaikuttavana asiana, muodostaisi mielenkiintoisen jatkotutkimuskohteen tutkia, miten päästökauppajärjestelmään liittyvien käytäntöjen toimivuus koetaan energia-alan yrityksen näkökulmasta. Tutkittavana näkökulmana voi esimerkiksi olla millaisia toimenpiteitä ja lisäkustannuksia päästökauppajärjestelmän käyttöönotto on tuonut mukanaan energia-alan yrityksille.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Adler, R. W. (2000). Strategic investment decision appraisal techniques: the old and the new. *Business Horizons*, 43(6), 15-15.
- Adams, C. A. (2004). The ethical, social and environmental reporting-performance portrayal gap. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 17(5), 731–757.
- Alastalo, M. & Åkerman, M. (2010). *Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä*. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Alkaraan, F. & Northcott, D. (2006). Strategic capital investment decision-making: A role for emergent analysis tools? : A study of practice in large UK manufacturing companies. *The British Accounting Review*, 38(2), 149-173.
- Archel, P., Husillos, J., Larrinaga, C., & Spence, C. (2009). Social disclosure, legitimacy theory and the role of the state. *Accounting, auditing & accountability journal*, 22(8), 1284-1307.
- Arnold, G. C. & Hatzopoulos, P. D. (2000). The theory-practice gap in capital budgeting: evidence from the United Kingdom. *Journal of business finance & Accounting*, 27(5-6), 603-626.
- Aupperle, K. E., Carroll, A. B. & Hatfield, J. D. (1985). An empirical examination of the relationship between corporate social responsibility and profitability. *Academy of management Journal*, 28(2), 446-463.
- Babiak, K. & Trendafilova, S. (2011). CSR and environmental responsibility: motives and pressures to adopt green management practices. *Corporate social responsibility and environmental management*, 18(1), 11-24.
- Bebbington, J., Higgins, C., & Frame, B. (2009). Initiating sustainable development reporting: evidence from New Zealand. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 22(4), 588-625.
- Bebbington, J., Unerman, J., & O'Dwyer, B. (2014). *Sustainability accounting and accountability*. Routledge, Abingdon.
- Boli, J. & Hartsuiker, D. (2001). World culture and transnational corporations: sketch of a project. In *International Conference on Effects of and Responses to Globalization, Istanbul*.
- Bowen, H. R., & Johnson, F. E. (1953). *Social responsibility of the businessman*. Harper.

- Burke, L. & Logsdon, J. M. (1996). How corporate social responsibility pays off. *Long range planning*, 29(4), 495-502.
- Butler, R. (1993). *Strategic investment decisions: Theory, practice and process*. London: Routledge.
- Buyse, K. & Verbeke, A. (2003). Proactive environmental strategies: A stakeholder management perspective. *Strategic management journal*, 24(5), 453-470.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business & society*, 38(3), 268-295.
- Carroll, A. B. (2008). A history of corporate social responsibility: Concepts and practices. *The Oxford handbook of corporate social responsibility*, 19-46.
- Chakravarthy, B. S. (1986). Measuring strategic performance. *Strategic management journal*, 7(5), 437-458.
- Christensen, L. T., Morsing, M., & Thyssen, O. (2013). CSR as aspirational talk. *Organization*, 20(3), 372-393.
- Cho, C. H., Roberts, R. W., & Patten, D. M. (2010). The language of US corporate environmental disclosure. *Accounting, Organizations and Society*, 35(4), 431-443.
- Cho, C. H., Laine, M., Roberts, R. W. & Rodrigue, M. (2015). Organized hypocrisy, organizational façades, and sustainability reporting. *Accounting, Organizations and Society*, 40, 78-94.
- Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. *Corporate social responsibility and environmental management*, 15(1), 1-13.
- Davis, K. (1960). Can business afford to ignore social responsibilities? *California Management Review*, 2, 70-76.
- Davis, K. (1973). The case for and against business assumption of social responsibilities. *Academy of Management journal*, 16(2), 312-322.
- De Bakker, F. G., Groenewegen, P. & Den Hond, F. (2005). A bibliometric analysis of 30 years of research and theory on corporate social responsibility and corporate social performance. *Business & society*, 44(3), 283-317.
- Dhaliwal, D. S., Li, O. Z., Tsang, A., & Yang, Y. G. (2011). Voluntary nonfinancial disclosure and the cost of equity capital: The initiation of corporate social responsibility reporting. *The accounting review*, 86(1), 59-100.
- Farragher, E. J., Kleiman, R. T. & Sahu, A. P. (1999). Current capital investment practices. *The Engineering Economist*, 44(2), 137-150.

- Freeman, R. E. 1984. *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman Publishing.
- Friedman, M. (1970). A Friedman doctrine: The social responsibility of business is to increase its profits. *The New York Times Magazine*, 13(1970), 32-33.
- Garriga, E. & Melé, D. (2004). Corporate social responsibility theories: Mapping the territory. *Journal of business ethics*, 53(1-2), 51-71.
- Guay, T., Doh, J. P. & Sinclair, G. (2004). Non-governmental organizations, shareholder activism, and socially responsible investments: Ethical, strategic, and governance implications. *Journal of business ethics*, 52(1), 125-139.
- Grewatsch, S. & Kleindienst, I. (2017). When does it pay to be good? Moderators and mediators in the corporate sustainability–corporate financial performance relationship: A critical review. *Journal of Business Ethics*, 145(2), 383-416.
- Haka, S. F. (1987). Capital budgeting techniques and firm specific contingencies: a correlational analysis. *Accounting, Organizations and Society*, 12(1), 31–48.
- Harmaala, M. M. & Jallinoja, N. (2012). *Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Harris, M. & Raviv, A. (1996). The capital budgeting process: Incentives and information. *The Journal of Finance*, 51(4), 1139–1174.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2014). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki. Yliopistopainos.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Huikka, J. (2009). *Post-completion auditing of capital investments and organizational learning*. Helsinki School of Economics.
- Jenkins, H. & Yakovleva, N. (2006). Corporate social responsibility in the mining industry: Exploring trends in social and environmental disclosure. *Journal of cleaner production*, 14(3-4), 271-284.
- Johnson, H. L. (1971). *Business in contemporary society: Framework and issues*. Wadsworth Pub. Co.
- Järvenpää, M., Lämsiluoto, A., Partanen, V. & Pellinen, J. (2010). *Talousohjaus ja kustannuslaskenta*. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Klassen, R. D. & Vachon, S. (2003). Collaboration and evaluation in the supply chain: The impact on plant-level environmental investment. *Production and Operations Management*, 12(3), 336-352.

- Laine, M., Järvinen, J. T., Hyvönen, T., & Kantola, H. (2017). Ambiguity of financial environmental information: A case study of a Finnish energy company. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 30(3), 593-619.
- Lee, M. D. P. (2008). A review of the theories of corporate social responsibility: Its evolutionary path and the road ahead. *International journal of management reviews*, 10(1), 53-73.
- Lefley, F. (1994). Capital investment appraisal of advanced manufacturing technology, *International Journal of Production Research*, 32, 2751 -2776.
- Niskala, M., Pajunen, T. & Tarna-Mani, K. (2013). *Yritysvastuu: raportointi-ja laskentaperiaatteet*. KHT-Media. Helsinki.
- Malsch, B. (2013). Politicizing the expertise of the accounting industry in the realm of corporate social responsibility. *Accounting, Organizations and Society*, 38(2), 149-168.
- Margolis, J. D., & Walsh, J. P. (2003). Misery loves companies: Rethinking social initiatives by business. *Administrative science quarterly*, 48(2), 268-305.
- Maxwell, J. W. & Decker, C. S. (2006). Voluntary environmental investment and responsive regulation. *Environmental and Resource Economics*, 33(4), 425-439.
- McGuire, J. B., Sundgren, A. & Schneeweis, T. (1988). Corporate social responsibility and firm financial performance. *Academy of management Journal*, 31(4), 854-872.
- McWilliams, A. & Siegel, D. S. (2000). Corporate social responsibility and financial performance: correlation or misspecification?. *Strategic management journal*, 21(5), 603-609.
- McWilliams, A. & Siegel, D. S. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of management review*, 26(1), 117-127.
- Milne, M. J. & Gray, R. (2013). W (h)ither ecology? The triple bottom line, the global reporting initiative, and corporate sustainability reporting. *Journal of business ethics*, 118(1), 13-29.
- Mintzberg, H. (1983). *Power in and around Organizations*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Moura-Leite, R. C. & Padgett, R. C. (2011). Historical background of corporate social responsibility. *Social Responsibility Journal*, 7(4), 528-539.
- Murphy, P. E. (1978). An evolution: Corporate social responsiveness. *University of Michigan Business Review*, 6(30), 19-25.

- Orlitzky, M., Schmidt, F. L. & Rynes, S. L. (2003). Corporate social and financial performance: A meta-analysis. *Organization studies*, 24(3), 403-441.
- Orlitzky, M., Siegel, D. S. & Waldman, D. A. (2011). Strategic corporate social responsibility and environmental sustainability. *Business & society*, 50(1), 6-27.
- Peräkylä, A. (1997). Reliability and validity in research based on tapes and transcripts. *Qualitative research: Theory, method and practice*, 201220.
- Porter, M. E. & Kramer, M. R. (2006). The link between competitive advantage and corporate social responsibility. *Harvard business review*, 84(12), 78.
- Posnikoff, J. F. (1997). Disinvestment from South Africa: They did well by doing good. *Contemporary Economic Policy*, 15(1), 76-86.
- Rahman, S. (2011). Evaluation of definitions: ten dimensions of corporate social responsibility. *World Review of Business Research*, 1(1), 166–176.
- Rohweder, L. (2004). *Yritysvastuu: kestävä kehitys organisaatiossa*. Helsinki: Wsoy.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1.-2. painos. Helsinki: Tammi.
- Schaltegger, S., & Burritt, R. (2017). *Contemporary environmental accounting: issues, concepts and practice*. Routledge.
- Shrivastava, P. (1995). Environmental technologies and competitive advantage. *Strategic management journal*, 16(1), 183-200.
- Surroca, J., Tribó, J. A. & Waddock, S. (2010). Corporate responsibility and financial performance: The role of intangible resources. *Strategic management journal*, 31(5), 463-490.
- Tang, Z., Hull, C. E. & Rothenberg, S. (2012). How corporate social responsibility engagement strategy moderates the CSR–financial performance relationship. *Journal of Management Studies*, 49(7), 1274-1303.
- Tsoutsoura, M. (2004). Corporate social responsibility and financial performance.
- Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of business ethics*, 44(2-3), 95-105.
- Verbeeten, F. H. (2006). Do organizations adopt sophisticated capital budgeting practices to deal with uncertainty in the investment decision?: A research note. *Management accounting research*, 17(1), 106-120.

- Vogel, D. (2006). *The market for virtue: The potential and limits of corporate social responsibility*. Brookings Institution Press.
- Waddock, S. A. & Graves, S. B. (1997). The corporate social performance–financial performance link. *Strategic management journal*, 18(4), 303-319.
- Waddock, S. A. Bodwell, C., & Graves, S. B. (2002). Responsibility: The new business imperative. *Academy of Management Perspectives*, 16(2), 132-148.
- Weber, M. (2008). The business case for corporate social responsibility: A company-level measurement approach for CSR. *European Management Journal*, 26(4), 247-261.
- Wright, P. & Ferris, S. P. (1997). Agency conflict and corporate strategy: The effect of divestment on corporate value. *Strategic management journal*, 18(1), 77-83.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th Ed.). Los Angeles: SAGE.

MUUT LÄHTEET

- ”Euroopan komissio”. Euroopan komissio WWW-sivu.
<http://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_fi/>
luettu 8.5.2019.
- ”Energiateollisuus”. Energiateollisuus WWW-sivu.
<https://energia.fi/perustietoa_energia-alasta/energiantuotanto>
luettu 30.5.2019.
- ”Energiavirasto” Energiavirasto WWW-sivut.
<<https://energiavirasto.fi/paastokauppa>> luettu 20.5.2019.
- ”IPCC”. IPCC WWW-sivu.
<<https://www.ipcc.ch/sr15/>> luettu 18.5.2019.
- ”Päästökauppajärjestelmä”. Euroopan komissio WWW-sivu.
<https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en> luettu 20.5.2019.
- ”Standardisoimisliitto”. Standardisoimisliitto WWW-sivu.
<https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_va_loklassa/iso_14000_ymparistojohtaminen/ymparistojarjestelma>
luettu 30.5.2019.

”Tilastokeskus”. Tilastokeskus WWW-sivu.

<https://tilastokeskus.fi/til/khki/2017/khki_2017_2018-05-24_kat_001_fi.html> luettu 17.5.2019.

Työ ja elinkeinoministeriö”. Työ ja elinkeinoministeriö WWW-sivu.

<<https://tem.fi/paastokauppa>> luettu 25.6.2019.

”Yritysvastuubarometri”. PWC WWW-sivu.

<<https://www.pwc.fi/fi/julkaisut/tiedostot/pwcn-yritysvastuubarometri-2018.pdf>> luettu 17.5.2019.

“Yritysvastuukysely”. KPMG WWW-sivu.

<<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>> luettu 17.5.2019.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

Taustakysymykset:

- Kuinka monta vuotta olette työskennelleet yrityksessä?
- Asema ja työnkuva? Suurimmat vastuualueet?
- Kuinka monessa investointipäätöksentekotilanteessa olette olleet mukana?
- Millaisia nämä investoinnit ovat olleet? Mitkä ovat yleisimpiä investointityyppejä yrityksessänne?
- Mitä koette olevan tärkeimpiä huomioon otettavia asioita investointeja tehdessä?

Yleisiä kysymyksiä investoinneista:

- Millainen on investointiprosessi? Kuvailkaa investointiprosessin etenemistä mahdollisimman tarkalla tasolla?
- Mikä on toteuttamienne investointien tyypillinen aikajänne?
- Millaisia laskentamenetelmiä yrityksessänne käytetään? Kuka laskelmat valmistelevat? Kuinka laskelmia käytetään hyödyksi investointiprosessin eri vaiheissa?
- Millaisia erilaisia päätöksentekokriteereitä olette käyttäneet apuna lopulliseen päätöksentekoon?

Yleisesti yritys vastuusta:

- Miten ymmärrätte käsitteen yritys vastuu? Entä ympäristö vastuu?
- Millainen rooli yritys vastuulla on yrityksessänne?
- Onko yritys vastuun rooli mielestäsi tärkeämpi osana operatiivista vai strategista päätöksentekoa?
- Millaisia hyötyjä uskot yritys vastuun noudattamiselle saavutettavan? Entä mitkä ovat sen suurimmat haasteet?

Investoinnit ja ympäristölaskelmat

- Millaisia ympäristölaskelmia yrityksessänne on käytössä?
- Millainen on ympäristölaskelmien aikajänne?
- Millaisia jälkilaskelmia yrityksessänne on käytössä? Kuinka tarkastelette sitä, onko investoinnille asetetut ympäristötavoitteet saavutettu.
- Minkä tyyppisen tiedon perusteella valmistatte ympäristölaskelmat?
- Kenen vastuulla ympäristölaskelmien tekeminen on?
- Onko yrityksessänne käytössä ei-rahamääräisiä mittareita investoinneille?
- Millä tavalla huomioitte päästökaupan ja CO₂-päästöjen hinnan investointitilanteessa? Onko käytössänne skenaariolaskelmia liittyen CO₂-päästöjen hintakehitykseen?